

UNIVERZITA JANA AMOSE KOMENSKÉHO PRAHA

bakalárske kombinované štúdium
2009 – 2012

BAKALÁRSKA PRÁCA

František Balun

Zásady občianskeho súdneho konania

Praha 2012

Vedoucí práce: JUDr. Ladislav Lekár

JAN AMOS KOMENSKÝ UNIVERSITY PRAGUE

Bachelor Combined Full-Time Studies
2009 - 2012

BACHELOR THESIS

František Balun

PRINCIPLES OF CIVIL PROCEEDING.

Prague 2012

The Thesis Work Supervisor: JUDr. Ladislav Lekár

Prehlásenie

Prehlasujem, že predložená bakalárska práca je mojim pôvodným autorským dielom, ktoré som vypracoval samostatne. Všetku literatúru a ďalšie zdroje, z ktorých som pri spracovaní čerpal, v práci riadne citujem a sú uvedené v zozname použitej literatúry.

Súhlasím s prezenčným sprístupnením svojej práce v univerzitnej knižnici.

V Prahe dňa 13.03. 2012

František Balun

Pod'akovanie

Chcel by som pod'akovať svojmu vedúcemu práce JUDr. Ladislavovi Lekárovi a Doc. JUDr. Jozefovi Kudlovi, CSc za ich cenné rady pri písaní mojej bakalárskej práce.

Anotácia

Bakalárska práca je venovaná zásadám občianskeho súdneho konania s prihliadnutím na jej ústavnoprávne a právno-teoretické aspekty. Snaží sa tému poňať komplexne a spracovať ju systematicky, pričom využíva relevantnú judikatúru a analyticky spracovanú odbornú literatúru. Práca sumarizuje procesné zásady, ktoré sa uplatňujú v občianskom súdnom konaní, a tiež poukazuje na ich podstatu a funkcie, ktoré plnia v rámci civilného procesu. V celej práci je kladený dôraz najmä na trendy vychádzajúce z judikatúry Ústavného súdu Slovenskej republiky, a to predovšetkým s prihliadnutím k úzkemu vzťahu všeobecných procesných zásada a problematiky ľudských práv a slobôd. Záver práce je zameraný na samotnú aplikáciu procesných zásad v slovenskej právnej praxi.

Kľúčové pojmy

Zákon. Právo. Súd. Konanie. Občiansky proces. Procesná zásada.

Annotation

In bachelor work we deal with principles of civil proceedings in consideration on constitutional law aspects and la theory aspects. We try on complex approach in topic and process it systematically using relevant judgement and analytically processed literature. Our work is summarizing procedural principles which are used in civil proceeding and also shows on their fundamentals and function, which they are fulfil within a civil proceeding. In an all work we put emphases especially on trends out coming from judgements of Constitutional Court of Slovak Republic, above all in consideration to narrow relation to general procedural principals and problems of human rights and freedom. The end of the work is aimed on application of procedural principles in Slovak legal practice.

Key words

Law, The Right, Court, Proceedings, Civil process, Processial principle.

OBSAH

ÚVOD	8
1 CIVILNÝ PROCES A CIVILNÉ PROCESNÉ PRÁVO	10
1.1 Pojem civilného procesu	12
1.2 Podstata a členenie civilného procesu	14
2 ÚSTAVOPROCESNÉ ZÁSADY	16
2.1 Rovnosť účastníkov konania	18
2.2 Verejnosť konania	20
2.3 Bez zbytočných priet'ahov	22
3 PROCESNÉ ZÁSADY	26
3.1 Zásada dispozičná a zásada oficiality	28
3.2 Zásada prejednávacia a zásada vyšetrovacia	31
3.3 Zásada voľného hodnotenia dôkazov	33
3.4 Zásada kontradiktórnosti	35
3.5 Zásada priamosti a ústnosti	36
3.6 Zásada arbitrárneho poriadku	39
3.7 Zásada materiálnej pravdy	40
3.8 Zásada hospodárnosti	42
4 APLIKÁCIA PROCESNYCH ZÁSAD V SÚDNEJ PRAXI	44
ZÁVER	49
ZOZNAM POUŽITEJ LITERATÚRY	50
ZOZNAM PRÍLOH	56

ÚVOD

„Byť spravodlivým v mysli ešte neznamená byť spravodlivým v činoch.“

Aristoteles

Rozsah základných poznatkov z občianskeho procesného práva sa neustále rozširuje, preto každý, kto má záujem pochopiť nielen základné poznatky a podstatu fungovania občianskeho procesného práva, ako aj hlbšie súvislosti tohto vedného odboru, musí okrem zvládnutia prednášok, seminárov a učebných materiálov venovať dostatočnú pozornosť najmä vývoju judikatúry všeobecných súdov, Ústavného súdu Slovenskej republiky, ako aj Súdneho dvora Európskych spoločenstiev, ktoré sa venujú procesným otázkam. Touto bakalárskou prácou sme chceli zamerať svoju pozornosť na doterajšie teoreticko-právne poznatky v problematike občianskeho súdneho konania a ich vzťahu k novým legislatívnym zmenám v Slovenskej republike. Občianske súdne konanie tvorí ucelenú sústavu, jeho systém a štruktúra zabezpečujú funkčnosť celého občianskeho súdneho procesu. Pre existenciu takého systému bolo nevyhnutné stanoviť právne zásady, na ktorých sám stojí. Niektoré zo zásad sú určované Ústavou, Listinou základných práv a slobôd, či napríklad Dohovorom o ochrane ľudských práv a základných slobôd. Samotné právne princípy, ktoré udávajú povahu a charakter procesu, sú neskôr konkretizované ako základné zásady občianskeho súdneho procesu.

Občianske procesné právo daného štátu tvorí súčasť jeho právneho systému a jeho znalosť je nevyhnutná nielen pre sudcov, notárov, advokátov, komerčných právnikov, prokurátorov, ale aj právnikov štátnej správy a samosprávy, podobne aj pre podnikateľov, no v konečnom dôsledku aj pre bežných občanov, keďže platí dávne: *„neznalosť zákona sa neospravedlňuje“*. Problematika právnych princípov je vo všeobecnosti stále aktuálnou témou, ktorej právna veda venuje zvýšenú pozornosť. Právne princípy sa formujú už od čias starých Rimanov, a v tejto tradícii pokračujú aj ich nasledovníci. Sú výrazom hodnotových ideí spoločnosti a odrazom vývoja spoločnosti.

Občianske súdne konanie zahŕňa právne vzťahy, ktoré vznikajú pri postupe súdu a jeho účastníkov v občianskoprávnom konaní, ktorého účelom je poskytnúť ochranu

subjektívnym občianskym právam a záujmom, zároveň zabezpečiť výchovu na zachovanie zákonov, na čestné plnenie povinností a na úctu k právu a spoluobčanom. Tieto vzťahy upravuje občianske právo procesné, základným právnym predpisom je Občiansky súdny poriadok.

Z historického hľadiska sú v legislatíve práva na Slovensku prelomové dva momenty, a to rok 1989, kedy došlo k zásadným spoločensko-ekonomickým zmenám, ktoré sa odzrkadlili v právnej úprave a rok 1993, kedy k 1. januáru došlo k rozdeleniu Česko-slovenskej federatívnej republiky a následne k tvorbe samostatnej legislatívy Slovenskej republiky. Faktom je, že tak ako sa menili štáty a režimy, tak sa menila aj právna úprava. „*Jura novit curia*“ pochádza z latinského „*súd pozná právo*“, a je to zásada ešte rímskeho práva, ktorá je platná dodnes. Táto zásada neznamena len to, že súd pozná právo, ale aj to, že si je zároveň vedomý účinkov, ktoré právo v podobe, v ktorej ho súd aplikuje, vyvoláva vo vzťahu k procesnoprávnemu alebo hmotnoprávnemu postaveniu nositeľa práva na súdnu ochranu svojich práv. Obnovené správne súdnictvo po 1. januári 1992 bolo obmedzené iba na dve základné formy, a to na prieskum právoplatných rozhodnutí orgánov verejnej správy na základe žaloby a neprávoplatných rozhodnutí na základe opravných prostriedkov. Neúplnosť foriem súdnej ochrany v správnom súdnictve spolu s ďalšími nedostatkami procesnej úpravy bola konštatovaná v Informácii o návrhu riešenia problematiky správneho súdnictva prejednanej vládou Slovenskej republiky dňa 23. augusta 2000 a v jej uznesení č. 675.

V zmysle citovaného uznesenia vlády SR a v záujme zosúladenia právnej úpravy správneho súdnictva so záväzkami vyplývajúcimi pre Slovenskú republiku z Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd bol zákonom č. 424/2002 Z. z. zmenený a doplnený Občiansky súdny poriadok s účinnosťou od 1. januára 2003. Na budúcu legislatívnu úpravu správneho súdnictva bude mať vplyv aj novelizovaný zákon 71/1967 Zb. o správnom konaní, o príprave ktorého vláda už rozhodla (204/2011 s účinnosťou od 1. júla 2011).

K spracovaniu problematiky zásad občianskeho súdneho konania nás viedol predovšetkým záujem o otázky súvisiace s uplatňovaním práva na spravodlivý proces v podmienkach Slovenskej republiky a tiež pozitívny vzťah k procesnému právu ako takému.

1. CIVILNÝ PROCES A CIVILNÉ PROCESNÉ PRÁVO

Termín proces má svoj základ v latinskom slove *procedere*, ktoré znamená postupovať. Tento termín sa najvýraznejšie uplatnil v právnej oblasti, kde sa ním rozumie predovšetkým určité právne konanie, presnejšie povedané, konanie pred štátnym orgánom.¹ Termín „*proces*“ (z lat. *procedere*, *processus*) je používaný v rôznych oblastiach ľudskej činnosti, pričom s jeho všeobecným významom „postup“ sú spojované ďalšie atribúty, typické práve pre tú ktorú oblasť. V právnej oblasti sa pod pojmom „*proces*“ rozumie postup niektorých právnych subjektov, vedúcich k dosiahnutiu právnych následkov.²

Občianske procesné právo je významnou súčasťou slovenského právneho poriadku. Normy občianskeho procesného práva, ktoré upravujú občiansky proces, podstatnou mierou prispievajú k ochrane ohrozených alebo porušených práv z občianskoprávných, rodinnoprávných a pracovnoprávných vzťahov a napomáhajú ich realizovať. Ak sa má zákonnosť dôsledne presadiť, na to sú nevyhnutne potrebné príslušné záruky. Jednou z nich, a to mimoriadne účinnou je práve občiansky proces, ktorého právna úprava je zverená občianskemu procesnému právu. Z historického hľadiska občiansky proces predstavuje najstaršiu formu právneho procesu. Občianskym procesom v širšom zmysle rozumieme občianske súdne konanie pred štátnym notárstvom a rozhodcovské konanie. V praxi sa občianske súdne konanie často nazýva občianskym procesom. Hlavným poslaním občianskeho procesu je zabezpečiť spravodlivú ochranu práv a oprávnených záujmov občanov a organizácií, ktorá spočíva predovšetkým v prejednaní a rozhodnutí daného prípadu. Súd alebo iný orgán rozhodujúci v občianskom procese je vtedy, keď sa naň obráti občan alebo organizácia so žiadosťou o ochranu svojho práva, alebo vtedy, keď na základe splnomocnenia daného mu zákonom začne konanie z vlastného podnetu, povinný náležite zistiť skutkový stav veci, aplikovať na zistený skutkový stav príslušnú právnu normu a na

¹ Češka, Z. a kol. Občianske procesné právo. Bratislava: Obzor, 1990. s. 25.

² Winterová, A. a kol. Civilní právo procesní. Praha: Linde, 2004. s. 38.

základe toho vydať rozhodnutie. Rozhodnutie súdu alebo iného orgánu predstavuje autoritatívne posúdenie daného prípadu. Jeho autoritatívnosť je daná z pozície orgánu štátu.³

Civilný proces je od svojho vzniku, teda zahájenia riadenia až po jeho ukončenie súdnym rozhodnutím zložitou činnosťou subjektov zúčastnených na riadení, ktoré vstupujú do procesnoprávných vzťahov. Ide o dynamický aspekt civilného procesu, ktorý prebieha a rozvíja sa v čase. Tento aspekt nevyklučuje, ale naopak predpokladá určitú pevnú štruktúru civilného súdneho riadenia. Túto štruktúru môžeme najlepšie poznať a pochopiť rozborom základných princípov, ktoré sa v občianskom súdnom riadení uplatňujú. Zásady súdneho riadenia tak tvoria organickú jednotku so zásadami organizácie súdov. Zásady súdneho riadenia tak ako aj zásady súdnej organizácie sú vo svojom celku ovládané jedinou ideou, zameranou k spoločnému cieľu. Nerozlučne spolu súvisia a vzájomne sa podmieňujú a prelínajú.⁴

Potreba prehodnotiť doterajší rozsah poskytovania ochrany porušeným alebo ohrozeným právam fyzických a právnických osôb, a to aj v oblasti pôsobenia civilnoprocesných noriem bola vyvolaná zmenami uskutočnenými v sociálnej a ekonomickej štruktúre nášho štátu v uplynulých rokoch. Občianske procesné právo predstavuje súbor predpisov, ktoré upravujú konanie na súde. Teória práva hovorí o formálnych prameňoch práva. Pod týmto pojmom rozumieme záväzné právne predpisy, ktoré upravujú konkrétne spoločenské vzťahy daného odvetvia práva (Ústava Slovenskej republiky, Občiansky súdny poriadok). Občianske procesné právo je vybudované na princípoch a zásadách, ktoré určujú charakter procesu a jeho jednotlivých inštitútov. Pod princípmi a zásadami treba rozumieť rýdzo objektívne, od ľudského vedomia a vôle nezávislé zákonitosti spoločenského pohybu, regulovaného pôsobením právnych noriem na spoločenské vzťahy, sú výrazom dynamického charakteru právneho poriadku. Na ich existencii nič nezmení to, že nie všetky sú

³ Češka, Z. a kol. Občianske procesné právo. Bratislava: Obzor, 1990. s. 14-17.

⁴ Stavinohová, J. Základné princípy civilného procesu. In: Števíček, M. A kol. Civilné právo procesné. Bratislava: Bratislavská vysoká škola práva, 2010. s. 157.

expressis verbis vyjadrené v súbore noriem, ani to, že sa zistili a pojmovo vyjadrili pomocou logiky.⁵

1.1 Pojem civilného procesu

Podstatou súčasného civilného procesu je vo všeobecnosti formulovať právne vzťahy, ktoré vznikajú medzi právnymi subjektmi a ktoré je potrebné v prípadoch, kedy k dosahovaniu účelu sledovaného úpravou hmotného práva je potrebná ingerencia štátnej moci.⁶

Civilný proces objektívne nemôže byť jednoliatym právnym postupom. Diferencuje sa v závislosti od historického vývoja, určujúcim činiteľom sú aj jednotlivé koncepcie prijaté zákonodarcami a napokon aj spoločenská objednávka opierajúca sa o potreby sociálno-ekonomického charakteru. Potvrdením toho je legislatívny vývoj Občianskeho súdneho poriadku od roku 1991 dosiaľ, kedy množstvo jeho noviel reagovalo na zmenu spoločenskej situácie a potreby trhového, hoci tranzitívneho obdobia. Súčasne sa prijali zákony, predmetom úpravy ktorých sa stali postupy, cieľom ktorých je ochrana veriteľov, oprávnených, trhovej ekonomiky (zákon o konkurze a vyrovnaní, ktorý bol nahradený zákonom o konkurze a reštrukturalizácii, Exekučný poriadok). Vytvoril sa nový základ pre mimosúdne riešenie sporov v obchodných vzťahoch (zákon o rozhodcovskom konaní). Prijali sa aj ďalšie zákony, ktoré reagujú na zmeny v koncepcii civilného procesu, napríklad Zákon č. 323/1992 Zb. o notároch a notárskej činnosti v znení neskorších predpisov.⁷

Občianske procesné právo zaujíma v procese práva dôležité miesto. Pojmovovo musíme rozlišovať medzi občianskym súdnym konaním a občianskym procesným právom. Predmetom právnej úpravy sú občianskoprávne procesné vzťahy, ktoré vznikajú jednak medzi orgánom oprávneným rozhodovať v občianskoprávných veciach,

⁵ Bajcura, A. a kol. Občianske procesné právo. Bratislava: Vydavateľské oddelenie Právnickej fakulty UK, 1995. s. 19-22.

⁶ Veverka, V., Boguszak, J., Čapek, J. Základy teorie práva a právní filozofie. Praha: Codex, 1996, s. 86.

⁷ Mazák, J. a kol. Základy občianskeho procesného práva. Bratislava: IURA EDITION, 2009. s. 23.

v najširšom zmysle slova, teda súdom a účastníkmi konania, ako aj medzi účastníkmi navzájom. Preto pri vymedzovaní pojmu, významu i predmetu občianskeho procesného práva treba vychádzať z toho, že občianske procesné právo tvorí súčasť jednotného právneho systému Slovenskej republiky, pričom súčasne predstavuje relatívne samostatné právne odvetvie. Možno ho charakterizovať ako súhrn právnych noriem usporiadaných do systému, pričom jeho úlohou je upraviť činnosť orgánov poverených prejednávateľ a rozhodovať občianskoprávne veci v uvedenom zmysle a zabezpečovať výkon ich rozhodnutí. Cieľom občianskeho procesu je zabezpečiť spravodlivú ochranu práv a oprávnených záujmov občanov a právnických osôb, ako aj výchovu týchto subjektov k zachovávaniu zákonov, k čestnému plneniu povinností a k úcte k právam spoluobčanov (§ 1). Konkrétne úloh pre občiansky proces v tomto smere založila i Ústava Slovenskej republiky, a to v čl. 46 ods. 2: „*kto tvrdí, že bol na svojich právach ukrátený rozhodnutím orgánu verejnej správy, môže sa obrátiť na súd, aby preskúmal zákonnosť takéhoto rozhodnutia, ak zákon neustanoví inak*“.⁸

Každé odvetvie právneho poriadku je legislatívne budované na určitých právnych princípoch (zásadách), ktoré mu vtlačajú pečať osobitosti. V právnom štáte sa zhodujú so všeobecnými právnymi princípmi, a ak ide o procesné odvetvia, zhodujú sa tiež s princípmi, ktorými sa spravuje výstavba a organizačná stránka činnosti aplikačných orgánov. To dôsledne platí aj vtedy, ak sú nimi orgány právnej ochrany, osobitne súdy. Všeobecné a organizačno-právne princípy sú geneticky a významovo výsledkom dlhodobého kultúrno-právneho vývoja siahajúceho za horizont antiky. Z tohoto hľadiska sú teda historicky podmienené. Otázky civilnoprocesných princípov (zásad) sa tradične chápu ako súčasť základov civilného procesu a civilného procesného práva a sú predmetom všeobecných výkladov procesnej vedy. Vo svetle jej záverov a analyticko-systematických skúmaní zohľadňujú historickú stránku, vyjadrujú civilnoprocesné zásady v spoločnosti, ustálené a všeobecne akceptované názory na žiaduce chápanie, spôsob úpravy a výkon civilného procesu ako najúčinniejšieho právneho nástroja ochrany súkromnoprávných, sčasti aj verejnoprávnych vzťahov. Inak povedané, ide o legislatívne stvárnenie v danej spoločnosti prevládajúcich ideí určujúcich štruktúru

⁸ Bajcura, A. a kol. Občianske procesné právo. Bratislava: Vydavateľské oddelenie Právnickej fakulty UK, 1995. s. 13-14.

civilného procesu, jako aj obsah a zmysel civilnoprocesných noriem a inštitútov. V právnom štáte sú totožné alebo neodporujú všeobecným právnym princípom sformovaným v priebehu civilizačného vývoja. Sú úzko späté s ideami ovládajúcimi sféru ekonomických a politických vzťahov, u nás v súčasnosti s trhovou ekonomikou a pluralitnou demokraciou, i sféru etických vzťahov. Na rozdiel od nich sú však existenčne zviazané s mocenským monopolom štátu, ktorý garantuje ich faktické uskutočňovanie.⁹

1.2 Podstata a členenie civilného procesu

Činnosť civilného procesu ovplyvňujú svojimi úkonmi jeho účastníci, prípadne ďalšie subjekty. Tieto úkony sa navzájom podmieňujú a obsahovo na seba nadväzujú. Uskutočňujú sa v určitom logickom a časovom poradí určenom predpismi civilného procesného práva, predovšetkým Občianskym súdnym poriadkom. Na základe ich cieľa a obsahovo sa procesné úkony delia na:

- základné konanie – konanie na prvom stupni, opravné konanie;
- vykonávacie konanie – exekučné.¹⁰

Civilný proces sa v dôsledku vývoja v súčasnosti delí na:

- občianskosúdne základné konanie – delí sa na sporové a nespоровé konanie, je upravené v Občianskom súdnom poriadku, ktorý je základným procesným kódexom. Účelom sporového konania je poskytnúť ochranu pri konflikte dvoch protichodných, spravidla hmotných záujmov, používa sa I. definícia účastníkov konania, t. j. žalobca a žalovaný (navrhovateľ a odporca), možno ho začať iba n návrh, to znamená na základe žaloby alebo postúpením sporu rozhodcovskému orgánu, tu je charakteristické prijímanie deklaratórneho rozhodnutia. Pri nespоровom konaní účastníci zásadne nie sú procesnými protivníkmi, na jeho výsledku má vo viacerých prípadoch prvoradý záujem štát a spoločnosť, toto konanie má účastníkov konania priamo určených (II. definícia) alebo sú nimi

⁹ Ficová, S. a kol. Občianske súdne konanie. Praha: C. H. Beck, 2010. s. 47-48.

¹⁰ Ficová, S. a kol. Občianske súdne konanie. Praha: C. H. Beck, 2010. s. 21.

okrem navrhovateľa osoby, o ktorých právach alebo povinnostiach sa má konať (III. definícia), väčšinu nesporných konaní súd môže začať aj bez návrhu, typickým je vynesenie konštitutívneho meritórneho rozhodnutia;

- exekučné konanie – konanie o nútenom výkone súdnych a iných rozhodnutí, v Slovenskej republike sa delí na dva paralelné subsystemy, a to na konanie podľa šiestej časti Občianskeho súdneho poriadku a na konanie podľa zákona č. 233/1995 Z. z. O súdnych exekútoroch a exekučnej činnosti (Exekučný poriadok), podstatou tohoto konania je nútený výkon súdnych a iných rozhodnutí;¹¹
- zabezpečovacie konanie – podľa platnej procesnej úpravy plnia ich funkciu inštitút zmierovacieho konania (predvídajúci možnosť tzv. prétorského zmieru), inštitút predbežných opatrení a inštitút zabezpečenia dôkazu (§ 67 až 69, § 74 až 77, § 78h);¹²
- konkurzné, vyrovnacie a reštrukturalizačné konanie – ide o zmiešané, zložito štruktúrované konanie, ktorého cieľom je dosiahnuť predovšetkým kolektívne alebo postupné uspokojenie veriteľov úpadcu (§ 1 ZKR), je druhom civilného procesu, čo potvrdzuje subsidiárne použitie Občianskeho súdneho poriadku (§ 196 ZKR);
- rozhodcovské konanie – Zákon č. 244/2002 Z. z. o rozhodcovskom konaní, možnosť zásahu civilnými súdmi, rozhodcovia a stále rozhodcovské sudy prejednávajú a rozhodujú veci vyplývajúce z obchodných vzťahov a občianskoprávných vzťahov;¹³
- civilné súdne konanie s cudzím medzinárodným prvkom – môžu vzniknúť a realizovať sa so subjektmi podliehajúcimi jurisdikcii daného štátu *ipso facto* preto, že sú jeho štátnymi príslušníkmi a niet pochyb o pôsobnosti procesných

¹¹ Mazák, J. a kol. Základy občianskeho procesného práva. Bratislava: IURA EDITION, 2009. s. 24-26.

¹² Ficová, S. a kol. Občianske súdne konanie. Praha: C. H. Beck, 2010. s. 27.

¹³ Mazák, J. a kol. Základy občianskeho procesného práva. Bratislava: IURA EDITION, 2009. s. 24-26.

normami daného štátu alebo sa v civilnom procese prejaví tzv. cudzí medzinárodný prvok, ktorý vyvolá pochybnosť o tom, podľa ktorého procesného predpisu sa vec prejedná a rozhodne.¹⁴

2. ÚSTAVNOPROCESNÉ ZÁSADY

Jednou z foriem realizácie práva je uplatnenie práva v rámci procesne právnych noriem, čo predstavuje civilný proces, upravený postup súdov a účastníkov konania v civilnom procese, pokiaľ títo chránia či obhajujú práva a oprávnené záujmy. Samotný civilný proces je do veľkej miery ovládaný niekoľkými procesnými zásadami. Osobitnou kategóriou sú princípy procesné. V zásade ide o právne princípy, ktorými je ovládaný proces.¹⁵ Tieto procesné princípy, či zásady zohrávajú významnú úlohu pri aplikácii a interpretácii práva. V minulosti sa v procesnej teórii diferencovalo medzi princípmi a zásadami civilného procesu, v súčasnosti tieto pojmy chápeme ako synonymá. Kompromisná skupina na čele s Prusákom, J. na vyjadrenie ich vzájomného vzťahu používa výkladové pravidlo: „*ak nerozlišuje zákon, nemáme rozlišovať ani my a naopak*“.¹⁶ Rozlišovať medzi pojmami právne princípy a právne zásady v práci nebudeme, aj z dôvodu, že súčasný Občiansky súdny poriadok a ďalšie právne predpisy tieto pojmy terminologicky nerozlišujú, rovnako je to v prípade zahraničných prameňov práva.

Odvetvové princípy civilného procesu charakterizujú civilný proces a civilné procesné právo ako právne odvetvie. „*Tak ako občiansky proces, aj civilný proces má*

¹⁴ Ficová, S. a kol. Občianske súdne konanie. Praha: C. H. Beck, 2010. s. 29.

¹⁵ Zoulík, F.: Soudy a soudnictví. C.H.BECK/SEVT, Praha 1995, s. 122.

¹⁶ Prusák, J.: Princípy v práve. In: Právny obzor 3/1997, s. 221.

svoje zásady, ktoré pôsobia v jeho štruktúrach. Obsah týchto zásad vyjadruje základné princípy dosahovania účelu civilného procesu v ich jednotnosti. Tieto zásady sú organicky späté aj so zásadami organizácie súdnej moci. Bez uplatnenia zásad organizácie všeobecného súdnictva sa procesné zásady nemôžu uplatňovať v súlade s požiadavkami ústavnosti a zákonnosti rozhodovania a prejednávania súkromných sporov a iných právnych vecí.“¹⁷

Záujem o problematiku právnych zásad sa v súčasnosti v právnej vede zvyšuje, k čomu prispieva i zložitosť a neprehľadnosť moderných právnych poriadkov a potreba jednoznačne teoreticky i právne podložených súdnych rozhodnutí. Teoretici ako Róbert Alexy, či Ronald Dworkin vypracovali na problematike právnych zásad samostatné právne teórie. Existuje mnoho definícií v odbornej literatúre, ktoré sa snažia vyjadriť podstatu právnych zásad, pričom možno identifikovať dve hlavné teoretické línie:

- podľa pozitivistickej línie sú právne zásady zakotvené v platnom práve;
- podľa línie prirodzeno-právnej sú zásady spájané so všeobecnými etickými kategóriami ako etika, slušnosť, rovnosť. Podľa Teleca, I. právne zásady: „vystihujú *maxima iuris* (večnú pravdu) a pomáhajú nám nezblúdiť pri jej nachádzaní“.¹⁸

Boguszak, J. rozumie pod pojmom právne zásady: „*pravidlá relatívne vysokého stupňa všeobecnosti, ktoré sú explicitne alebo implicitne alebo ako communis opinio doctorum imanentné danému právu, právnemu odvetviu alebo právnemu inštitútu*“.¹⁹

Procesné zásady teda predstavujú právne princípy v civilnom procese. Ich pôsobenie v civilnom procese však nie je rovnaké. Niektoré pôsobia v každom druhu civilného procesu, iné majú len obmedzenú platnosť, ba niekde sa ani neuplatnia. Na druhej strane sú druhy civilného procesu, a platí to najmä pre exekučné konanie, kde sa uplatnia aj ďalšie, inde sa nevyskytujúce procesné zásady. Poznatky o podstate procesných zásad, ktoré sa síce vyvíjajú a menia v priestore a čase, sú významné

¹⁷ Mazák, J. a kol. Základy občianskeho procesného práva. Bratislava: IURA EDITION, 2009. s.

28.

¹⁸ Telec, I. Právni princípy a niektoré jiné věci. In: Právník 6/2002, s. 622.

¹⁹ Boguszak, J. Pojetí, druhy a význam právních principu. In: Právní obzor 3/2003, s. 241.

predovšetkým z toho dôvodu, že s procesnými zásadami sú vždy spojené konkrétne dôsledky pre pozitívnu úpravu civilného procesu. Bez poznania obsahu procesných zásad, ktoré sa v teórii a praxi uplatňujú, je platná procesná úprava málo zrozumiteľná, pretože obsah týchto zásad formuje aj konkrétne (dobové) normy civilného procesu.²⁰

V najširšom slova zmysle charakterizuje právne princípy Vaculíková, N. ako „pravidlá, ktoré tvoria základ určitého právneho inštitútu, zákona, právneho odvetvia alebo (v prípade všeobecných právnych princípov) právneho poriadku ako celku.“²¹

Podľa čl. 1 ods. 1 Ústavy SR je Slovenská republika zvrchovaný, demokratický a právny štát. V tejto všeobecnej charakteristike štát vo všetkých svojich funkciách pôsobí na základe a v súlade s právnym poriadkom. Systém súdnictva je založený na určitých predstavách, ideách o tom, aké má vlastne byť, ako má vyzerat' sústava jeho právnych noriem a inštitútov, ako má byť organizovaná jeho činnosť. Tieto idey majú potom podobu direktív, ktoré sú spravidla zakotvené v niektorom z prameňov práva. Právne princípy sú tak zakotvené v Ústave SR, v Listine základných práv a slobôd, iné sú zas výslovne zachytené v zákonoch, no niektoré nie sú v platnom práve upravené vôbec, prejavujú sa však prostredníctvom jednotlivých procesných inštitútov.²² Tieto základné direktívy sa potom obvykle nazývajú základnými zásadami. Vedľa ústavných princípov existujú aj direktívy, ktoré stanovujú priebeh súdneho konania, kedy sa uplatňujú odvetvové zásady.

2.1 Rovnosť účastníkov konania

Podľa čl. 37 ods. 3 Listiny základných práv a slobôd ako aj v čl. 47 ods. 3 ústavy sú si všetci účastníci konania rovní. Túto zásadu obsahuje aj Občiansky súdny poriadok, kde v § 18 ustanovuje, že všetci účastníci občianskeho súdneho konania majú rovnaké postavenie. Podstata tejto zásady spočíva v tom, že všetci účastníci občianskeho

²⁰ Mazák, J. a kol. Základy občianskeho procesného práva. Bratislava: IURA EDITION, 2009. s. 28-29.

²¹ Vaculíková, N. Aplikácia práva a právne princípy. In: Právny obzor, 3/2003, s. 276.

²² Winterová, A. a kol. Civilní právo procesní. Praha: Linde, 2004. s. 67.

súdneho konania alebo iného civilného procesu majú rovnaké procesné práva a povinnosti, ktoré uplatňujú a plnia za rovnakých procesných podmienok, bez zvýhodnenia alebo diskriminácie niektorej z procesných strán. Konkrétnym prejavom rovnosti účastníkov konania je napríklad aj to, že každý má právo na právnu pomoc pred súdom od začiatku jeho konania, podľa čl. 47 ods. 2 ústavy.²³

Dôležitým prostriedkom uskutočňovania princípu rovnosti účastníkov v konaní, kde by sa inak prejavila faktická nerovnosť, napríklad v dôsledku nerovnakého stupňa vzdelanosti, je poučovacia povinnosť súdu podľa § 5. V tejto súvislosti poznamenávame, že novela OSP č. 519/1991 Zb. V ustanoveniach § 241 a § 250 zaviedla povinné zastupovanie účastníka advokátom alebo komerčným právnikom vo veciach dovolania alebo vo veciach správneho súdnictva, pokiaľ účastník nemá právnické vzdelanie. Povinné zastúpenie advokátom alebo komerčným právnikom sa v civilnom práve považuje za neobvyklé. Voči všetkým účastníkom konania je súd povinný byť nestranný a žiadnemu účastníkovi nesmie v ničom nadržovať. V opačnom prípade je predpojatý člen senátu z konania vylúčený (§ 14-17).²⁴

Procesný princíp rovnosti účastníkov je princípom ústavným. Zákon v súdnom riadení vyrovnáva faktickú nerovnosť strán uplatnením rôznych, takzvaných podporných práv, napríklad ustanovením opatrovníka, bezplatného zástupcu alebo tlmočníka, poskytnutím oslobodenia od súdnych poplatkov a podobne. Procesný predpis rovnako vychádza zo zásady, že postavenie procesných strán nesmie byť závislé na pohlaví, náboženstve, rase, národnosti ani na sociálnom pôvode.²⁵

Na rozdiel od hmotného práva tu však nejde o rovnosť všetkých subjektov občianskoprávných procesných vzťahov, pretože medzi tieto subjekty treba v občianskom súdnom konaní zahrnúť aj súd, ktorý má voči všetkým ostatným subjektom občianskoprávných procesných vzťahov nadradené postavenie. Napríklad v porovnaní s trestným konaním sa zásada rovnosti účastníkov odlišuje od občianskeho súdneho

²³ Mazák, J. a kol. Základy občianskeho procesného práva. Bratislava: IURA EDITION, 2009. s. 29.

²⁴ Bajcura, A. a kol. Občianske procesné právo. Bratislava: Vydavateľské oddelenie Právnickej fakulty UK, 1995. s. 28-29.

²⁵ Stavínohová, J. Základné princípy civilného procesu. In: Števec, M. A kol. Civilné právo procesné. Bratislava: Bratislavská vysoká škola práva, 2010. s. 157-158.

konania, keďže prokurátor, ktorý podal obžalobu, má v porovnaní s obžalovaným predsa len osobitné postavenie, vyplývajúce z jeho funkcie dôsledného strážcu zákonnosti. To však nie je pre obžalovaného nepriaznivé, keďže povinnosťou prokurátora je brať do úvahy aj poľahčujúce okolnosti, ktoré sú obžalovanému na prospech.²⁶

Zhodne s Listinou základných práv a slobôd (ústavný zákon č. 23/1991 Zb., čl. 1, čl. 21 ods. 3, 4, čl. 24, 25, 37 ods. 2, 3 a i. Listiny) Ústava výslovne proklamuje slobodu a rovnosť ľudí v dôstojnosti i v právach (čl. 12 ods. 1 Ústavy SR, rovnosť politických práv (volebné práva, čl. 30 ods. 3, 4 Ústavy SR), rovnosť v prístupe k orgánom súdnej a inej právnej ochrany a rovnosť účastníkov v konaní pred nimi (čl. 46, 47 ods. 2, 3 Ústavy SR). V podstate to isté ustanovuje zákon č. 757/2004 Z. z. o súdoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov (§ 3 ods. 1 zákona č. 757/2004 Z. z.). Zásada rovnosti účastníkov a spomínaných ďalších subjektov participujúcich na civilnom procese sa všeobecne chápe ako jeden z hlavných predpokladov jeho spravodlivosti i toho, že bude mať ďalšie znaky požadované čl. 6 ods. 1 európskeho Dohovoru, hoci sa v ňom výslovne neuvádza.²⁷ K porušeniu zásady rovnosti účastníkov môže dôjsť v prípade malaplikácie § 5, keď súdy pri plnení svojich úloh neposkytnú účastníkom konania v občianskom procese poučenie o ich procesných právach a povinnostiach.

Na záver môžeme zhrnúť, že zásada rovnosti účastníkov znamená vytváranie rovnakých procesných podmienok a procesného postavenia subjektov. O ich právach a povinnostiach sa rozhoduje. Zároveň zásada rovnosti dáva rovnaké postavenie účastníkom pri aplikácii materiálnych a procesných predpisov pred akýmkoľvek súdom, či iným štátnym alebo verejným orgánom.

2.2 Verejnosť konania

²⁶ Češka, Z. a kol. Občianske procesné právo. Bratislava: Obzor, 1990. s. 75-76.

²⁷ Ficová, S. a kol. Občianske súdne konanie. Praha: C. H. Beck, 2010. s. 49-51.

Prítomnosť iných subjektov ako účastníkov konania na prejednávani veci je výrazom naplnenia ústavnej a procesnej zásady verejnosti konania, tak ako to hovorí čl. 48 ods. 2 Ústavy: „Každý má právo, aby sa jeho vec verejne prerokovala bez zbytočných prietahov a v jeho prítomnosti a aby sa mohol vyjadriť ku všetkým vykonávaným dôkazom. Verejnosť možno vylúčiť len v prípadoch ustanovených zákonom.“ Jej úlohou je v čo najvýraznejšej miere zabezpečiť aby sa pri rozhodovaní veci zachovával princíp nestrannosti a nezávislosti konania. Dodržiavanie tejto zásady vo všetkých prípadoch by malo kontraproduktívny účinok a dochádzalo by ním k zásahom do takých záujmov subjektov, ktorým zákon poskytuje ochranu a kladie ich v rebríčku hodnôt nad princípom verejnosti. Z toho dôvodu zákon pozná výnimky z tejto zásady.²⁸ Podľa § 116 ods. 3 OSP: „Verejnosť možno pre celé pojednávanie alebo pre jeho časť vylúčiť, len keby verejné pojednanie veci ohrozilo ochranu utajovaných skutočností, obchodné tajomstvo, dôležitý záujem účastníkov konania alebo mravnosť.“²⁹

Vzhľadom na povahu kategórie dôležitého záujmu účastníkov konania, ktorú nemožno tak presne určiť ako pri iných dôvodoch (právne predpisy určujú presne čo patrí pod utajované skutočnosti) ako spomína Mazák: „je v iných veciach na účastníkoch, aby uviedli okolnosti, ktoré súdu umožnia verejnosť vylúčiť, pokiaľ nejde napríklad o manželské spory, kde je taký záujem účastníkov očividný.“ Povinnosť súdu je dôkladne zvážiť v každom osobitnom prípade vzťah medzi záujmom na dodržaní ochrany tajomstva a záujmom na dodržiavaní zásady verejnosti. Z toho teda vyplýva, že v priebehu ústneho konania (dokazovania) sa môže v niektorých prípadoch dostať do kontaktu s údajmi o osobe aj verejnosť. Aj napriek tomu musia tieto osoby zachovávať o nich mlčanlivosť a nemôžu s nimi svojvoľne nakladať, pretože im to vyplýva zo zákona - § 11 OZ ako záruka ochrany osobnosti.³⁰

Malo by platiť, že každé konanie má pojednávanie (čl. 6) a každý má právo, aby sa jeho vec prerokovala v jeho prítomnosti. Taktiež každý má právo, aby sa jeho vec verejne prerokovala. Súd môže odprieť právo určitým osobám nedovoliť prístup na

²⁸ Ústava SR

²⁹ OSP

³⁰ Mazák, J. a kol. Základy občianskeho procesného práva. Bratislava: IURA EDITION, 2009. s.

31.

proces, a to konkrétnym, napríklad opitým, maloletým a podobne. Podrobnejšie to je uvádza vyhláška Ministerstva spravodlivosti č. 66/1992 Zb. o Spravovacom poriadku pre okresné a krajské sudy. Čl. 48 ods. 2 hovorí: „Každý má právo, aby sa jeho vec verejne prerokovala bez zbytočných prieťahov a v jeho prítomnosti a aby sa mohol vyjadriť ku všetkým vykonávaným dôkazom.“ Slovom „každý“ treba v súlade s bežným chápaním rozumieť ktorýkoľvek subjekt okrem účastníkov prejednávanej veci a do istej miery aj osôb na veci potenciálne procesné zúčastnených (napr. svedka pred jeho výsluchom). Verejnosť možno vylúčiť len v prípadoch ustanovených zákonom. Ak sa napríklad aj vylúči verejnosť, napriek tomu ale môže pripustiť osoby s tým, že ich poučí o dôsledkoch. Vždy neverejnou je porada súdu pred rozhodnutím, okrem zapisovateľky nikto iný nesmie byť na porade prítomný (§ 37 ods. 1). Jediné neverejné konanie je konanie o dedičstve, hovoríme, že je *ex lege*. Zásada verejnosti má kontrolný a výchovný význam. Zákon pripúšťa, aby bola verejnosť vylúčená, ak by mohla ovplyvniť:

- utajované skutočnosti,
- obchodné tajomstvo,
- mravnosť,
- dôležitý záujem účastníka.³¹

Verejnosťou pojednávania sa rozumie podľa Bajcuru, A.: „prístupnosť pre každého občana, ktorý sa chce na ňom zúčastniť ako poslucháč. Neverejnosťou pojednávania sa rozumie jeho neprístupnosť pre občana.“ pri prejednávaní občianskoprávnych vecí súd starostlivo zisťuje sporné otázky a vypočúva navrhovateľa a odporcu. Pritom predovšetkým dbá na dodržiavanie zákonov a usiluje sa vyniesť také rozhodnutie, ktoré by upevňovalo spoločenské vzťahy a zodpovedalo záujmom spoločnosti. Rozhodovanie občianskoprávneho sporu je výkonom spravodlivosti štátu a štát sa nesmie vzdávať od otázok, ktoré majú veľký spoločenský význam. Súd rozhoduje o sporoch a je vykonávateľom zákonnosti a poriadku vo všetkých sférach

³¹ Ficová, S. a kol. Občianske súdne konanie. Praha: C. H. Beck, 2010. s. 53.

spoločenského a rodinného života. Predovšetkým sa tým sleduje dobrý vplyv na bezprostredných účastníkov konania, poslucháčov, pokiaľ sú prítomní.³²

2.3 Bez zbytočných priet'ahov

Jednotná definícia pojmu „*priet'ahy v súdnom konaní*“ v princípe neexistuje. Avšak dôležitejšie ako hľadanie takejto definície vo forme všeobecnej teoretickej poučky je vymedzenie podstaty práva na prerokovanie veci bez zbytočných priet'ahov a následne z neho vyplývajúca metodika zisťovania danosti priet'ahov v konkrétnom prípade. Povinnosť vykonávať súdnicstvo bez zbytočných priet'ahov respektíve v primeranej lehote sudcovi vyplýva súčasne z viacerých právnych noriem (čl. 38 ods. 2 Listiny, čl. 6 ods. 1 Dohovoru). Možno ju tiež vyvodiť zo znenia § 101 ods. 2 prvá veta OSP, podľa ktorej súd pokračuje v konaní, aj keď sú účastníci nečinní. Právo na prerokovanie veci bez zbytočných priet'ahov ako jedno zo základných práv patriacich k právu na súdnu a inú právnu ochranu je súčasťou nášho právneho poriadku od prijatia Listiny základných práv a slobôd, uvedenej ústavným zákonom č. 23/1991 Zb. (čl. 38 ods. 2). Nadväzne v rovnakom rozsahu a fakticky totožnom znení bolo v článku 48 ods. 2 zahrnuté do Ústavy Slovenskej republiky, ktorý znie: „*Každý má právo, aby sa jeho vec verejne prerokovala bez zbytočných priet'ahov a v jeho prítomnosti a aby sa mohol vyjadriť ku všetkým vykonávaným dôkazom. Verejnosť možno vylúčiť len v prípadoch ustanovených zákonom.*“³³

Štátnym orgánom v rámci Slovenskej republiky, ktorý rozhoduje o existencii alebo neexistencii priet'ahov v konaní pred súdom v konkrétnom prípade, je Ústavný súd Slovenskej republiky. Práve rozhodnutia tohto ústavného orgánu sa stali základom pre spracovanie predkladanej čiastočnej analýzy problematiky priet'ahov. V Slovenskej republike priet'ahy v súdnych konaniach predstavujú vážny celospoločenský problém.

³² Bajcura, A. a kol. Občianske procesné právo. Bratislava: Vydavateľské oddelenie Právnickej fakulty UK, 1995. s. 30-31.

³³ Ústava SR

Akékoľvek zľahčovanie daného záveru nezodpovedá realite. V rokoch 2000 a 2001 bol zaznamenaný postupný nárast podaní na ústavný súd v súvislosti so zbytočnými priet'ahmi v konaní pred všeobecnými súdmi. Tento jav nadobudol ešte výraznejšie rozmery po novelizácii Ústavy SR ústavným zákonom č. 90/2001 Z. z. a v súčasnosti možno konštatovať, že podania viažuce sa k namietaniu porušenia práva na prerokovanie veci bez zbytočných priet'ahov v zmysle článku 48 ods. 2 Ústavy SR sú najpočetnejšou agendou ústavného súdu. Principiálnym rozhodnutím, na ktoré ústavný súd odkazuje vo väčšine neskorších rozhodnutí vo vzťahu k právu na prerokovanie veci bez zbytočných priet'ahov (nielen ohľadne konania pred všeobecnými súdmi, ale aj ohľadne iných štátnych orgánov rozhodujúcich o právach a povinnostiach subjektu práva), je nález ústavného súdu sp. zn. II. ÚS 26/95, podľa ktorého *„účelom práva na prerokovanie veci bez zbytočných priet'ahov je odstránenie stavu právnej neistoty, v ktorej sa nachádza osoba domáhajúca sa rozhodnutia štátneho orgánu. Samotným prerokovaním veci na štátnom orgáne sa právna neistota osoby neodstráni. Až právoplatným rozhodnutím sa vytvára právna istota. Preto pre splnenie ústavného práva doručeného v článku 48 ods. 2 Ústavy SR nestačí, aby štátny orgán vec prerokoval. Ústavné právo na prerokovanie bez zbytočných priet'ahov sa splní až právoplatným rozhodnutím štátneho orgánu, na ktorom sa osoba domáha odstránenia právnej neistoty ohľadne svojich práv.“*³⁴

Ďalšou skutočnosťou ovplyvňujúcou priet'ahy v súdnom konaní je porušovanie procesnej zákonnej lehoty. V súdnej praxi dochádza k menej závažným pochybeniam zo strany súdov pomerne často, vo väčšine prípadov znamenajú porušenie alebo prekročenie procesných noriem upravených v OSP. Napríklad nedodržanie lehoty na písomné vyhotovenie a odoslanie rozsudku do 30 dní od jeho vyhlásenia (do 10 dní vo veciach maloletých detí) samo osebe neporušuje účastníkovú ústavou garantované práva na súdnu ochranu, samozrejme za podmienky, že nemá charakter zbytočných priet'ahov. Drgonec, J. v tejto súvislosti konštatuje, že: *„odoslanie písomného vyhotovenia*

³⁴ Lazar, J. A kol: Základy občianskeho hmotného práva 1. Bratislava: IURA EDITION, 2004, s. 9-147.

*rozsudku je takou súčasťou činnosti súdu, ktorá podlieha ochrane podľa čl. 48 ods. Ústavy z titulu práva na prerokovanie veci bez zbytočných prietahov“.*³⁵

V Občianskom súdnom poriadku je v § 6 ustanovené, že: „*ochrana práv má byť rýchla a účinná*“. Podľa § 100 ods. 1 OSP vec má byť prejednaná a rozhodnutá čo najrýchlejšie. Zásada prejednanja veci bez zbytočných prietahov sa niekedy považuje za zásadu rýchlosti konania, ale toto chápanie je potrebné rozšíriť o ústavné limity a o nevyhnutnosť rešpektovať európske štandardy (čl. 6 ods. 1 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd). Rýchlosť a efektívnosť každého civilného procesu je podmienená objektívne a závisí od konkrétnej veci predloženej súdu na prejednanie a rozhodnutie, na ktoré má zásadný vplyv:

- zložitosť veci,
- kvalitatívna úroveň právnej úpravy,
- úroveň procesnej disciplíny účastníkov konania.³⁶

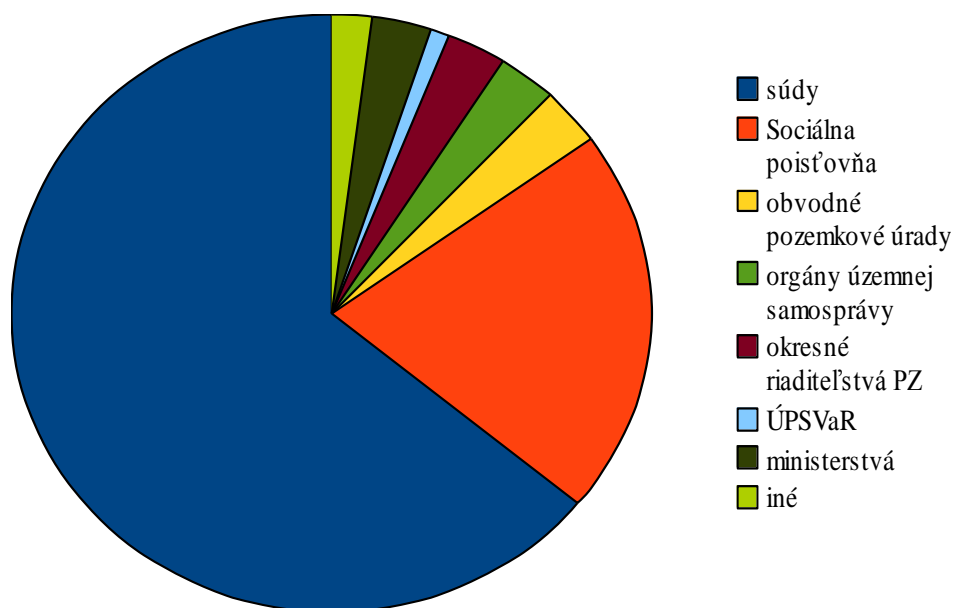
K zbytočným prietahom pritom dochádza tak v súdnom konaní, ako aj v iných konaniach. V sledovanom období verejný ochranca práv preukázal porušenie základného práva na prerokovanie veci bez zbytočných prietahov v 145 prípadoch. Z toho v 85 prípadoch došlo k zbytočným prietahom v súdnom konaní a v 60 prípadoch išlo o zbytočné prietahy v iných konaniach (viď Obrázok 1).³⁷

³⁵ Drgonec, J. Prerokovanie veci bez zbytočných prietahov a § 158 ods. 3 OSP. In: Justičná revue 53, 4/2001. s. 426.

³⁶ Mazák, J. a kol. Základy občianskeho procesného práva. Bratislava: IURA EDITION, 2009. s. 33-34.

³⁷ Verejný ochranca práv podľa § 23 ods. 1 zákona č. 564/2001 Z. z. o verejnom ochrancovi práv predkladá Národnej rade Slovenskej republiky každý rok v prvom štvrtroku správu o činnosti, v ktorej uvedie svoje poznatky o dodržiavaní základných práv a slobôd fyzických osôb a právnických osôb orgánmi verejnej správy a jeho návrhy a odporúčania na nápravu zistených nedostatkov.

Obrázek 1: Graf 1 - Preukázané zbytočné priet'ahy v konaní v SR v roku 2011

Zdroj: http://www.vop.gov.sk/files/File/spravy_o_cinnosti/Sprava_marec_2011.pdf

3. PROCESNÉ ZÁSADY

Zásady civilného procesu charakterizujú všeobecnú organizáciu právnoochranných orgánov (justície) a rovnako civilný proces v užšom zmysle. V

prvom príde ide o princípy organizácie a fungovanie justície v podobe takzvaného práva na spravodlivý súdny proces a v druhom prípade ide o odvetvové zásady civilného procesu, ktorým sa budeme venovať v tejto kapitole. Odvetvové zásady civilného procesu charakterizujú civilný proces a civilné procesné právo ako právne odvetvie. Možno ich členiť a klasifikovať podľa rôznych kritérií. Ficová (2010) uvádza, že: „najčastejšie sa pertrakuje ich diferenciaciana odvetvové princípy sporového konania a nesorového konania“.³⁸

Obrázok 2: Tabuľka 1 - Princípy sporového a nesorového konania

Princípy sporového a nesorového konania	Princípy sporového konania	Princípy nesorového konania
Princíp rovnosti účastníkov	Princíp dispozičný	Princíp oficiality
Princíp ústnosti a priamosti	Princíp prejednávaci	Princíp vyhľadavaci
Princíp verejnosti	Princíp kontradiktórnosti	
Princíp voľného hodnotenia dôkazov		
Princíp hospodárnosti		
Princíp neformálnosti		
Princíp jednotnosti konania		
Princíp koncentracie		

³⁸ Ficová, S. a kol. Občianske súdne konanie. Praha: C. H. Beck, 2010. s. 49.

Občiansky súdny rád podľa Stavinohovej, J. všeobecne nevymedzuje procesné princípy, ktoré sú však určitým spôsobom formulované v jeho jednotlivých ustanoveniach a zhoduje sa vo vymedzení a uplatnení týchto procesných princípov:

- princíp rovnosti účastníkov konania,
- princíp dispozičný,
- princíp prejednací
- princíp kontradiktórnosti,
- princíp jednotnosti konania,
- princíp voľného hodnotenia dôkazov,
- princíp verejnosti,
- princíp ústnosti,
- princíp priamosti,
- princíp materiálnej pravdy.³⁹

Všetky princípy a zásady, na ktorých je založený občiansky súdny proces, vo svojom súhrne tvoria sústavu a sú navzájom skĺbené. Je potrebné ich správne chápať, pretože ich nesprávne pochopenie, by sa mohlo negatívne odraziť v skreslení ostatných a zároveň v mylnej predstave o štruktúre občianskeho súdneho konania vôbec. Základné zásady civilného konania treba posudzovať ako rovnocenné zložky v ich jednote a vzájomnej podmienenosti, pretože uplatnenie ktorejkoľvek z nich je prejavom určitej základnej sociálnej hodnoty. Keďže pojmy zásady a princípy sa ako synonymá vykryštalizovali v priebehu vývoja občianskeho procesu, priamo nezasahovali jeho podstatu a mali skôr technicky, či organizačný charakter zoradil Bajcura, A. a vychádzal z tohoto členenia zásad a princípov (tabuľka 2)⁴⁰:

³⁹ Stavinohová, J. Základné princípy civilného procesu. In: Števíček, M. A kol. Civilné právo procesné. Bratislava: Bratislavská vysoká škola práva, 2010. s. 157.

⁴⁰ Bajcura, A. a kol. Občianske procesné právo. Bratislava: Vydavateľské oddelenie Právnickej fakulty UK, 1995. s. 23.

Obrázok 3: Tabuľka 2 - Princípy a zásady

Princípy	Zásady
Dispozičný princíp	Zásada senátneho rozhodovania
Prejednací princíp	Zásada jednotnosti konania
Princíp materiálnej pravdy	Zásada hospodárnosti
Princíp rovnosti účastníkov	
Princíp voľného hodnotenia dôkazov	
Princíp verejnosti	
Princíp ústnosti	
Princíp priamosti	

3.1 Zásada dispozičná a zásada oficiality

Adjektívum dispozičný pochádza z latinského slova *disponere* alebo, čo znamená usporadúvať, nariadovať, meniť a v právnickom slovníku jazykovým vývojom nadobudlo význam disponovania, teda nakladania niečím. Podľa Ficovej úkony dispozičnej povahy podľa kritéria účinkov na začatie a postup konania a na obsah rozhodnutia tvoria dve skupiny:

- úkony dispozície konaním procesnými prostriedkami, zákonom danými na ochranu ohrozeného alebo porušeného hmotného práva – úkonmi tejto povahy sú žaloba (§ 79, 80), návrh prokurátora na začatie konania (§ 35 ods. 1), zmena návrhu na začatie konania (§ 95), jeho späťvzatie (§ 96), návrh na vydanie predbežného opatrenia alebo zabezpečenia dôkazu (§ 102), námietky nedostatku konania (§ 103 a nasl.), zhodný návrh účastníkov na prerušenie konania (§ 110) a viacero ďalších úkonov;

- úkony dispozície, ktorých predmetom konania je subjektívne hmotné právo domnele ohrozené, či porušené – tu všeobecne platí, že v civilnom procese možno disponovať len takými subjektívnymi právami, ktorými možno disponovať aj mimo civilného procesu. Spoločným znakom týchto úkonov je, že ich môžu účinne urobiť iba účastníci konania, ktorí sú súčasne stranami sporného hmotnoprávneho vzťahu.⁴¹

Zásada dispozičná je najtypickejšou zásadou pre civilný proces, pretože „vyjadruje funkcionálny vzťah medzi súkromným právom a občianskym právom procesným. Zmysel a účel civilného procesu spočíva najmä v tom, že slúži hmotnému právu, resp. poskytuje ochranu subjektívnym súkromným právam. Bez toho funkčného vzťahu k právu hmotnému by civilný proces v podstate stratil všetok svoj význam.“⁴²

Uplatnenie dispozičnej zásady spočíva v možnosti procesných strán disponovať riadením a disponovať predmetom riadenia. Princíp dispozičnej voľnosti účastníkov určuje špecifický charakter civilného procesu a odlišuje ho od iných druhov právnych procesov, napríklad od procesu trestného a procesu správneho. Uplatnenie princípu dispozičného v civilnom procesnom práve je prejavom jeho vnútornej súvislosti a úzkych funkčných väzieb s občianskym právom hmotným, pre ktoré je typická dispozičná autonómia jeho subjektov, ktorá sa uskutočňuje v podmienkach osobnej slobody a zmluvnej voľnosti strán. Pri uplatňovaní princípu oficiality je zahájenie riadenia a vymedzenie jeho predmetu záležitosťou súdu a môže prebiehať bez návrhu účastníka, alebo i proti jeho vôli.⁴³

Dispozičnou zásadou sa najviac odlišuje občiansky súdny proces od procesu trestného. Určuje kto je oprávnený disponovať konaním, prípadne jeho predmetom. Jej opakom je zásada oficiality. Bajcura, A. uvádza tieto dispozičné procesné úkony:

⁴¹ Ficová, S. a kol. Občianske súdne konanie. Praha: C. H. Beck, 2010. s. 61-63.

⁴² Macur, J. Rozsudek na základě fikce uznání nároku podle ustanovení § 114b OSŘ. In: Bulletin advokacie, č. 2/2002, s. 29

⁴³ Stavinohová, J. Základné princípy civilného procesu. In: Števíček, M. A kol. Civilné právo procesné. Bratislava: Bratislavská vysoká škola práva, 2010. s. 158-160.

- podanie návrhu na začatie konania,
- podanie riadneho opravného prostriedku odvolania, pokiaľ ide o pokračovanie v konaní, platí princíp oficiality,
- späťvzatie návrhu,
- zmena návrhu,
- spoločný zhodný návrh účastníkov nepokračovať v začatom konaní,
- uzavretie súdneho zmieru.⁴⁴

Jednou z ťažiskových procesných zásad je dispozičná zásada. Jej obsahom je ustanovenie oprávnenia na dispozičiu konaním a na dispozičiu predmetom konania. Význam tejto zásady vynikne, ak si uvedomíme, že je procesnou konkretizáciou a prejavom ústavne garantovaného práva na súdnu ochranu a prejavuje sa v uplatnení žalobného práva (čl. 46 ods. 1 ústavy). Dispozičná zásada je typická pre sporové konanie, prejavuje sa predovšetkým v dispozičných procesných úkonoch účastníkov konania. Niektoré z týchto úkonov sú dispozičiami konaním, iné predmetom konania, prípadne ide o dôsledky aj na konanie, aj na predmet tohto konania. K týmto úkonom patria najmä návrh žaloby, zmena žaloby, späťvzatie žaloby, uznanie nároku, vzdanie sanároku, vzájomná žaloba, súdny zmier, kompenzačná námietka žalovaného, návrh na vykonanie exekúcie, podanie opravných prostriedkov a iné.⁴⁵

Prejavom dispozičnej zásady je napríklad úkon podľa § 92 ods. 1, podľa tohoto ustanovenia súd na návrh účastníkov môže pripustiť, aby do konania vstúpil ďalší účastník. Súhlas toho, kto má do konania vstúpiť, je však potrebný iba v prípade, ak má vstupovať na strane žalobcu. Dôležitým prejavom dispozičnej zásady je aj to, že súd je zásadne viazaný žalobným petitom (§ 153 ods. 2).

Zásada oficiality ako sme už spomenuli je opakom dispozičnej zásady a spočíva v tom, že začatie konania a vymedzenie jeho predmetu je vecou súdu, prípadne iného štátneho orgánu, nie je vecou občana alebo organizácie, ktorých sa vec týka. Táto

⁴⁴ Bajcura, A. a kol. Občianske procesné právo. Bratislava: Vydavateľské oddelenie Právnickej fakulty UK, 1995. s. 23-25.

⁴⁵ Mazák, J. a kol. Základy občianskeho procesného práva. Bratislava: IURA EDITION, 2009. s. 35.

zásada sa uplatňuje v trestnom konaní, avšak sčasti preniká aj do občianskeho súdneho konania, a to vtedy, ak Občiansky súdny poriadok dovoľuje, aby sa občianske súdne konanie začalo aj bez návrhu, ako to vyplýva z ustanovenia § 81. Podľa zákona v § 81 môže súd konať bez návrhu vo veci starostlivosti o maloletých, konanie o spôsobilosti na právne úkony, opatrovnícke konanie; v týchto prípadoch je evidentný záujem na zvýšenej ochrane práv tých, ktorí nedokážu hájiť svoje práva samy.⁴⁶

Ako iný príklad, kde môže dôjsť k uplatnenia zásady oficiality do občianskeho súdneho konania uvádzame určenie výživného pre maloleté dieťa, ktoré výslovné upravuje zákon v § 153 ods. 2.

3.2 Zásada prejednávacia a zásada vyšetrovacia

Prejednávacía zásada sa uplatňuje v sporovom konaní, naopak vyšetrovacia zásada sa uplatňuje v nesporovom konaní. Podstatou prejednávaciej zásady je procesná povinnosť tvrdenia, ktoré má význam pre rozhodnutie vo veci ako aj procesná povinnosť navrhovať dôkazy na preukázanie týchto tvrdených skutočností, jej procesným uskutočnením je v konečnom dôsledku dôkazné bremeno. Podstatou vyšetrovacej zásady je hľadanie aj iných dôkazov, než dôkazov navrhovaných účastníkmi. Legislatívnym vyjadrením týchto zásad je predovšetkým § 6, § 79 ods. 1 a 2, § 120, § 153 ods. 1 a nasl.⁴⁷

V spornom riadení dochádza k uplatneniu práve prejednávaciej zásady, keďže procesné strany zabezpečujú skutkové podklady pre súdne rozhodnutie vrátane dôkazových prostriedkov. Procesné strany nesú výlučnú zodpovednosť za náležité a vyčerpávajúce zhromaždenie skutkového materiálu a súd je na základe týchto skutočností oprávnený rozhodnúť. Vzhľadom k tomu, že dokazovanie prebieha ústnym jednaním, z toho vychádza označovanie zásady ako prejednávaciej. Na druhej strane

⁴⁶ Češka, Z. a kol. Občianske procesné právo. Bratislava: Obzor, 1990. s. 79.

⁴⁷ Mazák, J. a kol. Základy občianskeho procesného práva. Bratislava: IURA EDITION, 2009. s. 36-37.

opakom je zásada vyšetrovacia, kde súd je povinný nezávisle na procesných stranách vyčerpávajúcim spôsobom vysvetliť skutkový stav, teda zistiť a preskúmať všetky potrebné skutočnosti a dôkazové prostriedky, zároveň súd nesie úplnú zodpovednosť za skutkový základ súdneho rozhodnutia.⁴⁸

Prejednávacia zásada úzko súvisí s dispozičnou zásadou, keďže tvrdiť súdu skutočnosti a predkladať dôkazy o týchto skutočnostiach je vecou účastníkov konania a práve na nich spočíva hlavná zodpovednosť za zhromažďovanie skutkového podkladu potrebného na rozhodnutie vo veci samej. V procesných úpravách niektorých štátov sa uplatňuje, že súd sa pri zisťovaní skutkového stavu veci obmedzí iba na tvrdenia prednesené procesnými stranami a na dôkazy, ktorých vykonanie strany navrhli a súd do sporu strán nesmie zasahovať. Takáto právna úprava prisudzuje súdu iba pasívnu úlohu v konaní, čo v civilnej procesnej teórii vedie k záveru, že v spornom civilnom konaní sú procesné strany „*domini litis*“ (pánmi sporu). Vyšetrovacia zásada sa niekedy nazýva aj vyhľadávacia alebo inkvizičná. Do občianskeho procesu preniká vyšetrovacia zásada iba v prípadoch nesporového konania, a to bez ohľadu na to, či sa konanie začalo na návrh, alebo bez návrhu. Vyplýva to z povahy nesporového konania, pre ktoré je charakteristická nevyhnutnosť zabezpečiť záujmy súdnych chránencov. Vyhľadávacia zásada sa uplatňuje v konaní vo veciach starostlivosti súdu o maloletých, v konaní o spôsobilosti na právne úkony, v opatrovníckom konaní, v konaní o vyhlásenie za mŕtveho, v konaní a osvojenie (iba na návrh), v konaní o povolenie uzavrieť manželstvo (iba na návrh).⁴⁹

Najkonkrétnejší a pomerne častý príklad prejednávacej zásady môžeme vidieť v daňovom konaní pri dôkaznej povinnosti daňového subjektu. Správca dane v konaní nemusí z úradnej povinnosti vyhľadávať a zisťovať skutočnosti, ktoré by mohli byť podkladom k tomu, aby daňovník mohol v konaní uplatniť nároky na zníženie daňovej povinnosti, teda daňový výdavok alebo odpočet dane. Povinnosťou správcu dane, pokiaľ ide o nároky uplatnené daňovým subjektom, je tieto prejednať, umožniť ich existenciu, z právne významných hľadísk preukázať relevantnými dôkazmi, napríklad

⁴⁸ Stavíniová, J. Základné princípy civilného procesu. In: Števček, M. A kol. Civilné právo procesné. Bratislava: Bratislavská vysoká škola práva, 2010. s. 160.

⁴⁹ Češka, Z. a kol. Občianske procesné právo. Bratislava: Obzor, 1990. s. 82-83.

pri preukazovaní nároku na odpočet DPH sú rigorózne stanovené, pričom sám má zabezpečiť len tie dôkazy, ktoré podľa zákona nemá povinnosť predložiť daňový subjekt. Povinnosť brať do úvahy skutočný obsah právneho úkonu uvedená v ustanovení § 2 ods. 7 zákona o správe daní uplatnenie tejto zásady nenarušuje.⁵⁰

Prejednací princíp je v náuke označovaný aj ako princíp formálnej pravdy. Má dve hlavné zložky:

- prvá zložka sa týka skutkovej stránky rozhodovania súdu – sú to účastníci, ktorí rozhodujú o tom, ktoré skutočnosti a dôkazy predložia na zdôvodnenie a dokázanie uplatneného nároku a do akej miery unesú bremená tvrdenia a dôkazné bremená;
- druhá zložka sa týka právnej stránky rozhodovania súdu – sú to poskytnuté podklady na určenie skutkového základu meritórneho rozhodnutia a účastníci sú tí, ktorí zodpovedajú za výsledky splnenia uvedených povinností. Vyhľadanie a aplikácia príslušného hmotného práva (predpisu, ustanovenia) je vecou súdu, ktorý za ich správnosť zodpovedá.⁵¹

3.3 Zásada voľného hodnotenia dôkazov

Zásada voľného hodnotenia dôkazov je základným a nevyhnutným predpokladom zistenia skutočného stavu veci. Núti toho, kto hodnotí prihliadnúť na okolnosti konkrétneho prípadu a bráni šablónovitému postupu pri hodnotení. V minulosti bola táto zásada pokrokovou požiadavkou revolučného meštiactva a bola reakciou na protichodnú zákonnú dôkaznú teóriu, ktorá ovládala feudálny inkvizičný proces. Postup sudcov v súdnom konaní bol predpísaný a upravený veľmi podrobne, ktoré z použitých dôkazných prostriedkov poskytujú plný dôkaz pravdy, ktoré

⁵⁰ Jarošová, B. Daňová kontrola a vyrúbenie dane. In: Dane a účtovníctvo v praxi 8/2005. s. 83-90.

⁵¹ Ficová, S. a kol. Občianske súdne konanie. Praha: C. H. Beck, 2010. s. 64.

polovičný, išlo o sústavu formálnych dôkazov. Táto sústava znemožňovala sudcom premýšľať a prispôbiť sa okolnostiam daného prípadu.⁵²

V modernej dobe sa táto zásada voľného hodnotenia dôkazov presadila v procesnom práve všetkých vyspelých krajín. Skúsenosti s uplatnením princípu legálneho, zákonom upraveného hodnotenia dôkazov totiž celkom jednoznačne dokázali, že objektívne zistenie skutkového stavu súdom sa nedá zaistiť obmedzovaním súdu v jeho voľnom hodnotení dôkazov a podriadením sudcu celej rade formálnych predpisov o hodnotení dôkazov. Rešpektovanie týchto nepružných formálnych pravidiel naopak sťažovalo a znemožňovalo súdu, aby riadne a spoľahlivo zistil všetky objektívne skutočnosti dôležité pre rozhodnutie veci.⁵³

Zásadu voľného hodnotenia dôkazov vyjadruje Občiansky súdny poriadok v druhej hlave tretej časti, v ktorej sa upravuje dokazovanie. Z ustanovenia § 125 vyplýva, že súd nie je nijako obmedzený vo výbere dôkazných prostriedkov a ako dôkaz môžu slúžiť všetky prostriedky, ktorými možno zistiť skutočný stav veci. Podľa § 132 súd hodnotí dôkazy podľa svojej úvahy, to znamená, že nemusí vykonať všetky navrhnuté dôkazy, ak mu na spoľahlivé zistenie skutočnosti postačia iba niektoré z nich. Voľnému hodnoteniu súdu podlieha aj výsluch účastníkov, pričom súd nie je viazaný ani súhlasnou výpoveďou oboch v spore proti sebe stojacich účastníkov konania, ak opak ich súhlasnej výpovede bol preukázaný inými dôkaznými prostriedkami, napríklad pri rozvoze manželstva.⁵⁴

Z dikcie citovaného § 132 vyplýva, že hodnotiacia činnosť je nielen právom, ale i povinnosťou súdu. Ďalším charakteristickým znakom tohto procesného princípu je aj sloboda súdu uvážiť, či a v kladnom prípade, ktoré dôkazné prostriedky pripustí, prípadne zopakuje, či doplní (§ 122), ktoré, naopak, nepripustí ako nepotrebné, nevhodné alebo irelevantné. Taktiež účastníci konania hodnotia výsledky dokazovania a

⁵² Bajcura, A. a kol. Občianske procesné právo. Bratislava: Vydavateľské oddelenie Právnickej fakulty UK, 1995. s. 29-30.

⁵³ Stavínohová, J. Základné princípy civilného procesu. In: Števec, M. A kol. Civilné právo procesné. Bratislava: Bratislavská vysoká škola práva, 2010. s. 162-163.

⁵⁴ Češka, Z. a kol. Občianske procesné právo. Bratislava: Obzor, 1990. s. 72-74.

majú právo vyjadriť sa k návrhom na dôkazy a k všetkým dôkazom, ktoré sa vykonali (§ 123).⁵⁵

Ústavný súd v rozhodnutí, sp. zn. ÚS SR I. ÚS 64/97, uviedol: „*Ústavný súd Slovenskej republiky je oprávnený preskúmať aj také konanie a rozhodnutie všeobecných súdov, ktorým by došlo k porušeniu základných práv tvoriacich obsah ústavného inštitútu súdnej ochrany (druhá hlava siedmy oddiel Ústavy Slovenskej republiky). Do obsahu základného práva na vyjadrenie sa ku všetkým vykonaným dôkazom, ktoré účastník konania pred všeobecným súdom navrhne, nepatrí povinnosť súdu vykonať všetky navrhnuté dôkazy, pretože princíp voľného hodnotenia dôkazov v konaní pred súdmi v spojení so zásadou spravodlivého rozhodnutia o veci sudcovi a súdu umožňuje vykonať len tie dôkazy, ktoré podľa jeho uváženia k takémuto rozhodnutiu vedú.*“⁵⁶

Aplikácia princípu voľného hodnotenia dôkazov je aktuálna v poslednej fáze procesného dokazovania a je zameraná na aspekt pravdivosti výsledkov dokazovania bez ohľadu na to, akým dôkazným prostriedkom sa uskutočnilo.⁵⁷

Treba ešte dodať, že podľa § 118 ods. 3 na záver konania vo veci samej účastníci môžu zhrnúť svoje návrhy a vyjadriť sa k dokazovaniu i k právnej stránke veci. Toto právo však nie je totožné s obsahom zásady voľného hodnotenia dôkazov, ale súd takýmto hodnotením nie je viazaný.⁵⁸

3.4 Zásada kontradiktórnosti

⁵⁵ Ficová, S. a kol. Občianske súdne konanie. Praha: C. H. Beck, 2010. s. 54-56.

⁵⁶ Mazák, J. a kol. Základy občianskeho procesného práva. Bratislava: IURA EDITION, 2009. s.

37.

⁵⁷ Ficová, S. a kol. Občianske súdne konanie. Praha: C. H. Beck, 2010. s. 55.

⁵⁸ Mazák, J. a kol. Základy občianskeho procesného práva. Bratislava: IURA EDITION, 2009. s.

38.

V súčasnosti je civilný proces stále viac založený na kontradiktórnosti, ktorá nie je len základným princípom sporového konania, ale priam určujúcim funkcionálnym znakom procesu, ktorý sa vždy chápe ako spor dvoch strán o to, čo je v konkrétnom prípade právo. Kontradiktórny civilný proces je založený na postuláte, že účastníci konania vystupujú v procese v navzájom protichodnom, kontradiktórnom postavení a majú protichodný záujem na výsledku tohto konania. Ide vlastne o konflikt medzi stranami sporu prebiehajúci pod procesným dohľadom súdu, ktorý síce so stranami kooperuje, ale v zmysle princípu kontradiktórnosti je procesná zodpovednosť za smer, spôsob a výsledok sporu rovnomerne rozložená na účastníkov sporu.⁵⁹

Števíček a kol. definuje: „*Kontradiktórnost' občianskeho procesu umožňuje, aby pri zisťovaní skutkového stavu bola subjektívna odchýlka na strane navrhovateľa korigovaná opačnou odchýlkou na strane odporcu a naopak.*“ V spornom súdnom riadení existujú vždy len dve procesné strany, aj keď na jednej alebo druhej strane stojí viac subjektov. Obe strany majú navzájom protikladné procesné funkcie. Podstata a funkcia civilného procesu je preto nerozlučne spojená s pojmom kontradiktórnosti sporu. Sporné strany musia mať vždy rovné postavenie riadenia. K dosiahnutiu ich cieľov a k realizácii ich záujmov im zákon priznáva určité procesné prostriedky.⁶⁰

Z toho vyplýva, že táto zásada je typická pre sporové konanie. Jedna strana uplatňuje svoj nárok a druhá strana sa bráni proti uplatneniu tohto nároku. Medzi týmito proti stojacími stranami je spor o právo. Podľa § 120 ods. 1 účastníci sú povinní označiť dôkazy na preukázanie svojich tvrdení. Súd rozhodne, ktoré z označených dôkazov vykoná. Podľa § 120 ods. 4 súd je povinný okrem vecí podľa § 120 ods. 2 poučiť účastníkov, že všetky dôkazy musia predložiť alebo označiť najneskôr do vyhlásenia uznesenia, ktorým sa končí dokazovanie, a vo veciach, v ktorých sa nenariaduje pojednávanie (§ 115a). Skutočnosti a dôkazy uplatnené neskôr sú odvolacím dôvodom len za podmienok uvedených v § 205a.⁶¹

⁵⁹ Ficová, S. a kol. Občianske súdne konanie. Praha: C. H. Beck, 2010. s. 65-66.

⁶⁰ Stavínohová, J. Základné princípy civilného procesu. In: Števíček, M. A kol. Civilné právo procesné. Bratislava: Bratislavská vysoká škola práva, 2010. s. 161.

⁶¹ Mazák, J. a kol. Základy občianskeho procesného práva. Bratislava: IURA EDITION, 2009. s. 38-39.

3.5 Zásada priamosti a ústnosti

Obe tieto zásady úzko súvisia s ústavnoprocenou zásadou verejnosti. Podstata zásady priamosti vychádza z požiadavky, aby súd rozhodoval o veci samej na základe bezprostredne získaných poznatkov a opieral sa len o dôkazy, ktoré boli vykonané pred ním. Podstatu zásady ústnosti vidíme v tom, že súd pri rozhodovaní o veci principiálne vychádza z poznatkov, ktoré získal na ústnom pojednávaní.⁶²

Zásada ústnosti je zakotvená v zákone o súdoch a sudcoch v § 8, kde je ustanovené, že pojednávanie pred všetkými súdmi je zásadne ústne. Civilné konanie sa vedie za prítomnosti účastníkov, s ktorými sa tak súd ocitá v priamom a bezprostrednom styku, teda táto zásada ústnosti úzko súvisí so zásadou priamosti. Tento ústny styk súdu s účastníkmi konania je podľa zákona zabezpečený jednak v prípadoch, keď sa nariaďuje pojednávanie (§ 115), ale aj keď sa vec prejednáva bez ústneho pojednávania. Pri nariadenom pojednávaní súd predvolá účastníkov a všetkých, ktorých súčasná prítomnosť je potrebná (§ 115 ods. 1). Pri nariadení konania bez pojednávania môže súd predvolať a ústne vypočuť účastníkov. Ústny styk súdu s účastníkmi a inými osobami aktívne sa zúčastňujúcimi na konaní je zároveň vždy priamym stykom, čo umožňuje súdu poznať nielen to, čo tieto osoby vypovedajú, ale aj ako sa správajú. Na základe živých a bezprostredných dojmov sa tak súdu umožňuje získať pomerne spoľahlivú predstavu o ich vierohodnosti. Zásada priamosti vyžaduje, aby všetci členovia senátu, v ktorom mohlo dôjsť k zmene v osobe niektorého sudcu, boli oboznámení s doterajším priebehom konania. Zásada priamosti nie je vylúčená ani v prípadoch zastupovaného účastníka konania, keďže súd môže pozvať zastúpeného, aby sa osobne zúčastnil na pojednávaní (§ 49 ods. 1), alebo predviesť (§ 52 ods. 1).⁶³

⁶² Mazák, J. a kol. Základy občianskeho procesného práva. Bratislava: IURA EDITION, 2009. s. 39.

⁶³ Bajcura, A. a kol. Občianske procesné právo. Bratislava: Vydavateľské oddelenie Právnickej fakulty UK, 1995. s. 31-32.

Zásada ústnosti je ukotvená aj v čl. 103 Ústavy, ktorý tiež vyžaduje, aby konanie pred súdmi bolo ústne. Ustanovenie § 41 ods. 1 uvádza, že účastníci konania môžu robiť svoje úkony akoukoľvek formou, pokiaľ to zákon umožňuje. Zákon totiž v niektorých prípadoch určitú formu priamo vyžaduje. Napríklad sťažnosť pre porušenie zákona podľa § 239 ods. 1 možno podať iba písomne. Plnomocenstvo možno podľa § 28 ods. 1 udeliť buď písomne, alebo ústne do zápisnice, podobne to platí aj pri akýchkoľvek podaniach adresovaných súdu (§ 42 ods. 1). Niekoľko prípadov, na ktoré sme poukázali nám potvrdzuje zásadu písomnosti, avšak zásada ústnosti konania bezpochyby dokonalejšie zabezpečuje zistenie skutkového stavu veci, a tým podporuje dôsledné presadenie zásady materiálnej pravdy. Samozrejme písomnosti nemôžu byť z konania vylúčené, ale zákonodarca dbá na to, aby sa zásada ústnosti uplatnila aj vtedy, keď sa predpokladajú písomné úkony. V ustanovení § 118 ods. 1 sa uvádza, aby po začatí konania účastníci predniesli alebo doplnili svoje návrhy. Podľa § 156 ods. 1 predseda senátu je povinný rozsudok vyhlásiť ústne.⁶⁴

V súčasnosti sa rozlišovanie medzi zásadou ústnosti a jej opakom zásadou písomnosti zmiernilo a obe zásady sa skôr prelínajú. Postupne sa uplatnilo presvedčenie že k správne rozhodnutiu nie je možné dospieť len za pomoci jednej z týchto zásad. V akom pomere však obe zásady uplatniť je skôr otázkou účelnosti. V modernom civilnom procese teda zásada ústnosti znamená, že súd je povinný prihliadnuť k ústnym prejavom strán.⁶⁵

Zásada ústnosti je do značnej miery negovaná v niektorých typoch konaní s cudzím medzinárodným prvkom, predovšetkým v európskom práve civilného procesu. Napríklad konanie o európskom exekučnom titule pre nesporné nároky, či konanie vo veciach s nízkou hodnotou sporu sú prísne a bezvýnimočne písomné. Konanie prebieha podľa predpísaných formulárov bez priamej participácie účastníkov konania. Za konanie s nízkou hodnotou sporu považuje sekundárne úniové právo spor, ktorého hodnota v čase podania návrhu nepresiahne sumu 2000 eur. Inštitút takzvaných drobných sporov podľa ustanovenia § 200ea OSP nemá s uvedeným inštitútom nič spoločné (Európsky

⁶⁴ Češka, Z. a kol. Občianske procesné právo. Bratislava: Obzor, 1990. s. 68-70.

⁶⁵ Stavínohová, J. Základné princípy civilného procesu. In: Števíček, M. A kol. Civilné právo procesné. Bratislava: Bratislavská vysoká škola práva, 2010. s. 163.

parlament a Rada ES č. 861/2007, ktorým sa ustanovuje európske konanie vo veciach s nízkou hodnotou sporu).⁶⁶

Zásada priamosti (bezprostrednosti) nielen nadväzuje na zásadu ústnosti, ale ju aj v istom zmysle dopĺňa. Spočíva to v požiadavke, aby sa súd dostal do priameho styku s účastníkmi konania a s jednotlivými dôkaznými prostriedkami. Výnimku zo zásady priamosti predstavuje inštitút dožiadania, ktorý vyplýva z požiadavky hospodárnosti konania. Podľa § 39 ods. 1 úkony. Ktoré by príslušný súd mohol urobiť len s ťažkosťami, urobí na jeho požiadanie iný okresný súd (napríklad dôkaz výpovede svedka s bydliskom značne vzdialenom od príslušného súdu). Uplatnenie zásady priamosti vyžaduje, aby súd pri svojom rozhodovaní rešpektoval iba dôkazy vykonané v konaní a nie mimo neho.⁶⁷

Zásade priamosti európske právo civilného procesu prikladá osobitý význam, podľa nariadenia Rady (ES) č. 1206/2001 o spolupráci medzi súdmi členských štátov pri vykonávaní dôkazov v občianskych a obchodných veciach možno vykonať dôkaz prostredníctvom dožiadaného súdu v ktoromkoľvek členskom štáte Európskej únie, ba dokonca dôkaz na území členského štátu európskej únie môže za istých okolností vykonať i procesný súd (súd konajúci v spore s cudzím medzinárodným prvkom).⁶⁸

3.6 Zásada arbitrárneho poriadku

Jej podstata spočíva v tom, že občianske konanie tvorí od jeho zahájenia až po jeho ukončenie jeden celok. Sled po sebe idúcich procesných zákonov súdu a procesných strán nie je stanovený zákonom. V súlade s požiadavkami procesnej

⁶⁶ Ficová, S. a kol. Občianske súdne konanie. Praha: C. H. Beck, 2010. s. 51-52.

⁶⁷ Češka, Z. a kol. Občianske procesné právo. Bratislava: Obzor, 1990. s. 71.

⁶⁸ Ficová, S. a kol. Občianske súdne konanie. Praha: C. H. Beck, 2010. s. 52.

ekonomie a logického postupu jedine súd rozhoduje o tom, ktorý úkon bude prevedený a kedy sa tak stane, z čoho vyplýva názov arbitrárny, teda rozhodcovský poriadok.⁶⁹

Pôsobenie tejto zásady má užšiu platnosť v sporovom konaní. Navrhovanie dôkazov je obmedzené v prvostupňovom konaní vyhlásením rozhodnutia vo veci samej (§ 120 ods. 4). V odvolacom konaní je prístupnosť navrhovania nových dôkazov obmedzená tak, ako je to v § 205a. Zásada arbitrárneho poriadku sa osobitne prejavuje v tom, že bez zreteľa na ten-ktorý úsek konania umožňuje stranám navrhovať dôkazy, a tým prispieva k efektívnemu zisteniu skutkového stavu, ak zákon neustanovuje inak. Postup v konaní určuje súd.⁷⁰

Podľa tejto zásady je vecou súdu, aby určoval priebeh procesu, teda poradie jednotlivých procesných úkonov. Podľa § 118 ods. 2 priebeh pojednávania určuje predseda senátu podľa okolností prípadu a v tomto smere nie je ničím viazaný. Na rozdiel od trestného konania, ktoré je rozdelené do niekoľkých štádií nasledujúcich po sebe, pričom ich poradie je zákonom presne upravené v občianskom súdnom konaní podľa § 118 ods. 1 predseda senátu po začatí pojednávania musí dať účastníkom príležitosť, aby predniesli alebo doplnili svoje návrhy, a sám je povinný oznámiť výsledky prípravy pojednávania. V prípade, že bolo pojednávanie podľa § 119 ods. 1 odročené, predseda senátu musí na začiatku nového pojednávania oznámiť obsah doterajších prednesov a vykonaných dôkazov, to isté platí aj pre odvolacie konanie (§ 215).⁷¹

Zásadu arbitrárneho poriadku, nazývanú tiež zásadou jednotnosti alebo zásadou nepretržitosti konania, možno odvodiť najmä z úpravy prvej hlavy tretej časti Občianskeho súdneho poriadku (§ 79 a nasl.). Je v úzkom funkčnom vzťahu so všetkými zásadami civilného procesu, keďže predstavuje rámec pre ich plné uplatňovanie smerom k efektívnosti celého konania. Normatívne je zásada arbitrárneho poriadku vyjadrená viacerými ustanoveniami, prípadne ožno z ich obsahu na jej

⁶⁹ Stavíniová, J. Základné princípy civilného procesu. In: Števíček, M. A kol. Civilné právo procesné. Bratislava: Bratislavská vysoká škola práva, 2010. s. 161.

⁷⁰ Mazák, J. a kol. Základy občianskeho procesného práva. Bratislava: IURA EDITION, 2009. s.

40.

⁷¹ Češka, Z. a kol. Občianske procesné právo. Bratislava: Obzor, 1990. s. 76-78.

platnosť usudzovať. Okrem neraz citovaných § 6 a 79, to sú napríklad ustanovenia § 95, 97 ods. 2, § 99 ods. 1, § 100 ods. 1, § 101 ods. 2, 3, § 103, 112, 114, 118 ods. 2, § 119 a i. Protikladom tejto zásady je zásada zákonného (legálneho) poriadku príznačná pre niektoré formy civilného procesu historicky predchádzajúce zák. čl. I/1911 o Občianskom sporovom poriadku, na Slovensku účinnom od 1. januára 1915. Podľa tejto zásady konštruovaný proces prebiehal vo vymedzených fázach v určenom a nemennom poradí.⁷²

3.7 Zásada materiálnej pravdy

Cieľom súdneho konania je zistenie skutkového stavu, čo môžeme dosahovať uplatnením zásady materiálnej pravdy. Avšak o tejto zásade môžeme zapochybovať, keď vezmeme do úvahy zásadu dispozičnú, zásadu kontradiktórnosti a zásadu prejednávaniu, ktoré môžu na dosiahnutie tohto cieľa stačiť. Obsah a podstata týchto zásad ukazujú, že zásada materiálnej pravdy sa javí ako nadbytočná, respektíve jej uplatnenie a pôsobenie je také oslabené, že nadobúda len formálny význam, ktorý spočíva v jej označení a v tom, že súd musí rozhodovať na základe skutkového stavu veci, teda na základe určitého objektivizovaného stupňa pravdy.⁷³

Po úplnom zistení skutkového stavu prejednávanej veci, na základe ktorého potom súd vydáva svoje rozhodnutie, musí tento zodpovedať objektívne zistenej skutočnosti. K dosiahnutiu tohto cieľa mu slúži zásada voľného hodnotenia dôkazov, keď súd podľa svojho najlepšieho vnútorného presvedčenia stanoví skutkový stav, na základe ktorého potom rozhodne. Podstatou tejto zásady je, že žiadny právny predpis neukladá sudcovi, aký stupeň vierohodnosti, resp. akú dôkaznú silu má priznať jednotlivým dôkazným

⁷² Ficová, S. a kol. Občianske súdne konanie. Praha: C. H. Beck, 2010. s. 59-61.

⁷³ Mazák, J. a kol. Základy občianskeho procesného práva. Bratislava: IURA EDITION, 2009. s. 41.

prostriedkom. Zákon mu však môže stanoviť pevné pravidlá, podľa ktorých má súd tieto dôkazy hodnotiť.⁷⁴

Zásada materiálnej pravdy je jednou z ústavných zásad súdneho konania, pretože ustanovenie čl. 103 Ústavy ukladá súdom, aby rozhodovali podľa skutočného stavu vecí. Náležité zistenie skutkového stavu veci je kľúčovou a zároveň najzložitejšou súčasťou celého občianskeho súdneho konania. Súd je v konaní povinný zamerať všetku svoju činnosť tak, aby čo najspoľahlivejšie zistil skutočné vzťahy medzi účastníkmi konania, aplikoval na ne príslušné právne ustanovenia, a tak dospel k spravodlivému rozhodnutiu daného prípadu. Občiansky súdna poriadok upravuje zásadu materiálnej (objektívnej) pravdy v ustanovení § 6, kde sa výslovne uvádza, aby súd čo najúčelnejšie zistil skutočný stav veci a v ustanovení § 120 ods. 1, ktoré súdu ukladá povinnosť, aby sa skutočný stav veci zistil čo najúplnejšie. Výnimku zásady materiálnej pravdy obsahuje ustanovenie § 175 ods. 1, ktoré ukladá odporcovi v skrátanom zmenkovom a šekovom konaní v lehote troch dní buď zaplatil navrhovateľovi požadovanú sumu alebo podal námietky proti platobnému rozkazu. O podobnú výnimku tejto zásady ide pri platobnom rozkaze vydanom podľa § 172 ods. 1, proti ktorému nebol podaný odpor, a ktorý preto podľa § 174 ods. 1 nadobudol účinky právoplatného rozsudku.⁷⁵

Odborná verejnosť viedla značné diskusie o tejto zásade materiálnej pravdy, mnohí ju prezentovali ako zásadu nadradenú všetkým ostatným zásadám. Iní autori tento názor považovali za závažné pochybenie, pretože postavenie všetkých ostatných zásad bolo chápané len vo vzťahu k zásade materiálnej pravdy, akoby všetky ostatné zásady, uplatňujúce sa v občianskom súdnom konaní zaistovali iba realizáciu zásady materiálnej pravdy. Podľa Števčeka a kol.: „zásadu materiálnej pravdy vyjadruje v občianskom procese vysokú hodnotu pravdivosti a spravodlivosti vyjadrenú tým, že súdne orgány dôsledne poskytujú ochranu skutočnému subjektívnemu právu alebo zákonom chránenému záujmu“.⁷⁶

⁷⁴ Stavínohová, J., Hlavsa, P. Civilní proces a organizace soudnictví. Brno: Doplněk, 2003, s. 186.

⁷⁵ Češka, Z. a kol. Občianske procesné právo. Bratislava: Obzor, 1990. s. 64-66.

⁷⁶ Stavínohová, J. Základné princípy civilného procesu. In: Števček, M. A kol. Civilné právo procesné. Bratislava: Bratislavská vysoká škola práva, 2010. s. 164.

3.8 Zásada hospodárnosti

Civilné konanie má byť rýchle, ale aj najhospodárnejšie. Zásada hospodárnosti súvisí s ústavnoprosednou zásadou, ktorá vyplýva z čl. 48 ods. 2 ústavy.⁷⁷ Náš občiansky proces charakterizuje ľahká dostupnosť ochrany práv súdom pre občanov i organizácie, jeho rýchlosť, neformálnosť a malá nákladnosť. Pre naplnenie poslednej z uvedených charakteristických črt moderného občianskeho súdneho konania je potrebné zabezpečiť minimálne, len nevyhnutne potrebné náklady účastníkom konania. Táto požiadavka je vyjadrená v zásade hospodárnosti, ktorá vyplýva predovšetkým z ustanovenia § 6, ktoré výslovne ukladá súdu postupovať v konaní tak, aby ochrana práv bola rýchla a účinná. Podobné ustanovenie o priebehu konania uvádza aj § 101 ods. 1, ako aj mnohé ďalšie. Zásada hospodárnosti ustupuje zásade materiálnej pravdy, a to napríklad v prípade, keď si zistenie skutočného stavu veci vyžaduje nákladný znalecký posudok, vtedy sa súd pokúša o zmier zúčastnených strán. Súd však musí dospieť k zisteniu skutočného stavu veci aj za cenu vyšších trov konania.⁷⁸

Hospodárnosť v konaní sa dosahuje najmä prostredníctvom úpravy spojenia vecí podľa § 112 a 113, podľa ktorých v záujme hospodárnosti konania môže súd spojiť na spoločné konanie veci, ktoré sa u neho začali a skutkovo spolu súvisia alebo sa týkajú tých istých účastníkov. Na druhej strane, ak sa v návrhu na začatie konania uvádzajú veci, ktoré sa na spojenie nehodia, alebo ak odpadnú dôvody, pre ktoré súd veci spojil, súd môže niektorú vec vylúčiť na samostatné konanie. V prospech hospodárnosti konania hovorí tiež napríklad možnosť súdu rozhodnúť formou medzitémneho rozsudku podľa § 152 ods.2, podľa ktorého sa má rozsudkom rozhodnúť o celej prejednáwanej veci, ak je to však účelné, môže súd rozsudkom rozhodnúť najskôr len o jej časti alebo len o jej základe. Medzitémny rozsudok obsahuje len výrok o základe veci, jeho využitie prichádza do úvahy najmä v prípadoch, v ktorých je sporná existencia, či výška nároku. Zásadu hospodárnosti zohľadňuje aj možnosť prelomenia zásady *perpetuatio fori* vyjadrenej v § 11 ods.1 OSP, podľa ktorej sa konanie uskutočňuje na tom súde,

⁷⁷ Mazák, J. a kol. Základy občianskeho procesného práva. Bratislava: IURA EDITION, 2009. s. 40-41.

⁷⁸ Češka, Z. a kol. Občianske procesné právo. Bratislava: Obzor, 1990. s. 74-75.

ktorý je vecne a miestne príslušný, pričom príslušnosť sa určuje podľa okolností, ktoré sú tu v čase začatia konania a trvá až do jeho skončenia. OSP v § 12 ods. 2 však v podobe prikázania veci umožňuje vec delegovať inému súdu toho istého stupňa z dôvodu vhodnosti, pričom za vhodný dôvod sa považuje najmä nehospodárnosť konania, alebo prípadne neúmerne vysoké náklady pre niektorého z účastníkov spojené s konaním.

Okrem požiadavky na rýchlosť konania sleduje jeho hospodárnosť § 100 ods. 1, ukladá súdu vec čo najrýchlejšie prejednať a rozhodnúť a pritom sa usilovať o jej zmierne vybavenie, inštitút skúmania podmienok jednania podľa § 103 a nasl. a prípravy pojednávania podľa § 114, aby bolo možné rozhodnúť vec na jedinom pojednávaní. Zásada hospodárnosti konania je vyjadrená aj v celej úprave trov konania (§ 137 a nasl., zákon č. 71/1992 Zb. o súdnych poplatkoch v znení neskorších predpisov). V rámci úpravy rozhodnutia zohľadňuje požiadavku hospodárnosti inštitút dispozície nárokom a súvisiaci inštitút rozsudkov na základe uznania a vzdania sa nároku, ako aj kontumačného rozsudku (§ 153a a nasl.). Aj ostatné časti procesného kódexu (o opravných prostriedkoch, o správnom súdnictve, o výkone rozhodnutia) obsahujú početné prvky zabezpečujúce primeranú realizáciu tejto zásady.⁷⁹

4. APLIKÁCIA PROCESNÝCH ZÁSAD V SÚDNEJ PRAXI

⁷⁹ Ficová, S. a kol. Občianske súdne konanie. Praha: C. H. Beck, 2010. s. 57.

Vstupom Slovenska do Európskej únie sa mnoho zmenilo hlavne v oblasti práva a judikatúry. Slovensko sa o začlenenie do Európskej únie pokúšalo už ako súčasť ČSFR, ale najmä po získaní samostatnosti v roku 1993. Po období politickej nestability, ktoré trvalo až do roku 1998, sa situácia zmenila smerom k demokratizácii spoločnosti a postupnému približovaniu sa krajiny štandardom Európskej únie. 1. mája 2004 sa Slovenská republika stala členskou krajinou Európskej únie. Európske právo odráža špecifické znaky jednotlivých právnych poriadkov svojich členských štátov a ich právnu kultúru. Nepredstavuje však prostú zľúčeninu pätnástich právnych systémov, pretože tie tvoria iba jeho ideový základ. Vďaka spoločnej právnej tradícii bolo možné vytvoriť pevnú bázu, z ktorej vznikol celkom nový právny poriadok so svojimi špecifickými prvkami a inštitútmi. Aplikáciu európskeho práva vnútroštátnymi, najmä súdnymi orgánmi možno považovať za spôsob implementácie záväzkov vyplývajúcich z členstva v EÚ, ktorý je odlišný od implementácie týchto záväzkov prostredníctvom prijímania vnútroštátnych vykonávacích predpisov zákonodarnými orgánmi členských štátov. Aj Slovenská republika od momentu vstupu do Európskeho spoločenstva zabezpečuje plnenie záväzkov vyplývajúcich z práva ES/EÚ prostredníctvom jeho aplikácie slovenskými súdmi a ďalšími orgánmi aplikácie práva, zároveň nesie zodpovednosť za prípadné porušenie tohto práva voči Európskym spoločenstvám, ostatným členským štátom a v prípade práva komunitárneho aj voči poškodeným fyzickým alebo právnickým osobám.

V predchádzajúcich kapitolách sme opisovali jednotlivé procesné zásady v súvislosti s ich historickým vývojom až do súčasnej slovenskej právnej úpravy. V tejto kapitole budeme jednotlivé procesné zásady premietat' do konkrétnych príkladov zo súdnej praxe.

Začatie správneho konania je ovládané dvoma zásadami – dispozičnou zásadou a zásadou oficiality. Dispozičná zásada sa uplatňuje ak sa konanie začína na návrh účastníka. Zásada oficiality sa uplatňuje v konaní, ktoré sa začína na podnet správneho orgánu. Napríklad priestupky sa prejednávajú zásadne z úradnej povinnosti. Popri nich však existuje kategória tzv. návrhových priestupkov, o ktorých možno začať konanie len na návrh osoby, ktorá sa konaním majúcim znaky priestupku cíti byť postihnutá. Konanie ovládané dispozičnou zásadou sa môže začať len na podnet fyzickej osoby alebo právnickej osoby. Občiansky súdny poriadok upravuje vo svojej druhej hlave

piatej časti konanie, predmetom ktorého je preskúvanie zákonnosti rozhodnutí správnych orgánov súdom. Dôvodom preskúvania právoplatných správnych aktov je predovšetkým žalobcom tvrdená nezákonnosť rozhodnutia správneho orgánu alebo postupu, ktorý jeho vydaniu predchádzal. Žalobcom je fyzická alebo právnická osoba, ktorá o sebe tvrdí, že ako účastník správneho konania bola rozhodnutím a postupom správneho orgánu ukrátená na svojich právach a oprávnených záujmoch. Podat' žalobu môže aj fyzická alebo právnická osoba, s ktorou sa v správnom konaní nekonalo ako s účastníkom, ale konať sa tak malo. V tomto druhu sporového konania sa dôsledne uplatní dispozičná zásada. Súd zásadne preskúma napadnuté rozhodnutie len v rozsahu a z dôvodov, ktoré určí žalobca vo svojej žalobe proti nezákonnému rozhodnutiu správneho orgánu, okrem prípadov, keď súd nie je žalobou a jej dôvodmi viazaný v súlade so zásadou *iudex ne eat ultra petita partium* (sudca nech nejde nad návrhy strán), ktorá vyplýva z ustanovenia §249 ods. 2 OSP.

Pri uplatňovaní zásady prejednávacej a zásady vyšetrovacej a v súlade so zásadou materiálnej pravdy, no najmä s prihliadnutím na vyšší princíp spravodlivosti, by úlohou sudcu malo byť čo najúplnejšie zistiť skutkový stav na základe daných skutkových vkladov procesných strán. Skutkový základ pre rozhodnutie sa s ohľadom na zásadu rovnosti účastníkov konania musí zisťovať za podmienok, ktoré žiadnu zo strán súdneho sporu nevystavujú do zjavnej nevýhody naproti strane druhej.⁸⁰ Účastníci konania sú tak podľa § 120 ods. 1 OSR povinní označiť dôkazy na preukázanie svojich tvrdení, pričom súd sám rozhodne, ktoré z navrhovaných dôkazov vykoná. Súd však výnimočne môže v sporovom konaní vykonať aj iné, ako účastníkmi navrhnuté dôkazy, pokiaľ je ich vykonanie dôležité pre rozhodnutie vo veci. Z vyššie uvedeného vyplýva, že súd na jednej strane nie je výlučne viazaný len návrhmi strán a nimi označenými dôkazmi, ale že na strane druhej súd nemá povinnosť vykonať dôkazy, ktoré účastník konania označil.⁸¹ Vychádza teda otázka, kedy môže súd vykonať aj iné dôkazy, než ktoré navrhli strany. Sudca by mal rešpektovať zásadu, podľa ktorej majú byť všetky skutočnosti, ktoré strany popierajú, považované sudcom za nevysvetlené a za

⁸⁰ Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky zo dňa 7. novembra 2002, sp. zn. PL ÚS SR 25/01, zverejnený v Zbierke zákonov Slovenskej republiky, čiastka 243, pod číslom 620/2002, s. 54.

⁸¹ Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky zo dňa 16. apríla 1997, sp. zn. I. ÚS 75/96, zverejnený v Zbierke nálezov pod č. 58/1997 a Uznesenie Ústavného súdu Slovenskej republiky zo dňa 10. marca 1996, sp. zn. I. ÚS 64/97, zverejnený v Zbierke nálezov pod č. 50/97.

účelom ich vysvetlenia môže sudca nariadiť a vykonať dokazovanie. Väzba sudcu na prednesy strán však môže byť oslabená napríklad v situácii, keď je tvrdenie strany formulované ako domnienka alebo ak nemožno pripustiť dôkaz „*prima facie*“, prípadne ak strana porušuje zákonnú procesnú povinnosť pravdivosti.⁸²

V rámci civilného procesu sa vyskytuje aj zásada materiálnej pravdy, ktorá je úzko spojená so zásadou voľného hodnotenia dôkazov. Zásada materiálnej pravdy znamená, že súd zisťuje všetky skutočnosti potrebné k jeho správne rozhodnutiu vo veci. To konštatoval aj ÚS ČR vo svojom rozhodnutí, že aj orgány činné v trestnom konaní postupujú tak, aby bol zistený skutkový stav veci tak, aby o ňom neboli dôvodné pochybnosti v takom rozsahu, ktorý je potrebný pre ich rozhodnutie.⁸³ Zásada materiálnej pravdy je zakotvená spoločne so zásadou vyšetrovacou v jednom ustanovení. Napríklad v trestnom konaní sa zásada vyhľadávacia sústreďuje najmä na povinnosť štátneho zástupcu dokazovať vinu obžalovaného, avšak štátny zástupca je rovnako aj stranou v spornom konaní. Preto sa často stretávame s názormi, že štátny zástupca ako nositeľ verejného záujmu, by nemal byť nútený za každých okolností dokazovať vinu obžalovanému. Pri tejto zásade sa stretávame aj s podnetmi *de lege ferenda*, aby bola táto zásada nahradená pri konaní pred súdom zásadou prejednávacou, kedy by súd oslabil svoje zasahovanie do prevádzania dôkazov procesnými stranami.

Ďalšou výraznou zásadou trestného konania je zásada voľného hodnotenia dôkazov. Táto zásada sa vzťahuje na všetky orgány činné v trestnom konaní a rovnako tak aj na všetky štádiá trestného konania a významne ovplyvňuje konečné rozhodnutie súdu. V tomto prípade by sa malo, podľa nášho názoru, prihliadnuť k tomu, aby bol súd čo najmenej ovplyvňovaný dôkazmi, ktoré neboli získané v súlade so zásadou zisťovania skutkového stavu, ktorý je bez dôvodných pochybností, alebo dôkazmi, ktoré neboli prevedené. Jednou z možností riešenia tejto situácie, by podľa nášho názoru, mohlo byť posilnenie tejto zásady v štádiu prípravného konania a to tak, že už samotný štátny zástupca alebo policajný orgán by vyseletovali z množstva dôkazov iba tie, ktoré sú podstatné pre rozhodnutie súdu.

⁸² Macur, J. Zájem stran na vysvětlení skutkového stavu v civilním soudním řízení. In: Bulletin advokacie, č. 2/1999, s. 10-21.

⁸³ Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky zo dňa 18. februára 1998, sp. zn. II. ÚS 58/1997, zverejnený v Zbierke nálezov, ročník 1998, pod číslom 21/1998, s. 128.

Ďalšou zásadou uplatňovanou sa v civilnom konaní je zásada kontradiktórnosti, ktorá má úzky súvis aj so zásadami ústnosti a priamosti, a ktorá znamená, že súdne rozhodnutie sa aplikáciou nielen tejto zásady stáva výsledkom konfrontácie medzi stranami, z ktorých každá musí mať možnosť vyjadriť sa a popierať požiadavky, dôkazy a argumenty druhej strany. V tomto duchu má tak strana nielen možnosť predložiť dôkazy na podporu svojich tvrdení, ale má aj možnosť sa zoznámiť s každým dokladom a pripomienkou predloženými súdu, a vyjadriť sa k nim. Zásada kontradiktórnosti teda znamená, že nič, čo môže mať význam pre rozhodnutie súdu nesmie byť vylúčené z kontradiktórneho pojednania medzi stranami. To sa týka tiež materiálov, ktoré síce nepredložila žiadna zo strán, ale obstaral si ich súd.

Tam, kde existuje zásada ústnosti, existuje aj zásada verejnosti, ktorá dáva občanom možnosť, aby sa sami presvedčili o priebehu konania a rozhodovania súdu. Verejné pojednanie vecí je tak prerokovaním vecí samej, pričom je nariadené pojednávanie, sú predvolaní účastníci a ďalšie osoby. Zásada verejnosti sa teda uplatní najmä v jednej z etáp civilného konania, a to pri pojednávaní. Vyššie uvedené tiež potvrdzuje uznesenie ÚS SR, ktorý konštatoval, že pojednanie vecí v čl. 48 ods. 2 ÚSR nie je rozhodovanie všeobecných súdov o procesných úkonoch a návrhoch, ktoré nie sú podaniami vo veci samej. Pre konanie a rozhodovanie súdov všeobecných o takýchto druhoch podaní sa ani zákonom nevyžaduje prítomnosť účastníkov konania. Činnosť súdu, pri ktorej sa rozhoduje uzneseniami, nie je potom možné považovať za pojednanie vecí v zmysle čl. 48 ods. 2 ÚSR.

Zásada hospodárnosti a finančnej únosnosti hrá podstatnú úlohu pri všetkých rozhodovacích procesoch. Ako príklad uvádzame Rozsudok Najvyššieho súdu SR, sp. zn. 3 Cdo 272/2007, kde sa žalobca v konaní domáhal určenia neplatnosti dražby podľa § 21 ods. 2 zákona č. 527/2002 Z. z. o dobrovoľných dražbách nehnuteľností. Ako pôvodný vlastník týchto nehnuteľností pri odôvodňovaní žaloby poukazoval na to, že dražbou sa realizovalo záložné právo žalovaného v prvom rade, ktoré bolo k uvedeným nehnuteľnostiam zriadené v jeho prospech notárskou zápisnicou. Okresný súd rozsudkom z 15. februára 2007 žalobu zamietol. Vychádzal z toho, že konania o určenie neplatnosti dobrovoľnej dražby sa musia zúčastňovať všetky osoby, ktoré zákon o dobrovoľných dražbách označuje za účastníkov konania, teda navrhovateľ dražby, dražobník, vydražiteľ, predchádzajúci vlastník a osoba dotknutá porušením zákona o

dobrovoľných dražbách (§ 21 ods. 4 zákona o dobrovoľných dražbách). Pokiaľ niektorá z uvedených osôb nepodá žalobu (nevystupuje na strane žalobcov), musí vystupovať na strane žalovanej, pričom pri pluralite žalovaných vzniká tzv. nerozlučné spoločenstvo (§ 91 ods. 2 OSP). Procesné spoločenstvo vzniklo v záujme zachovania zásady hospodárnosti konania, tento vznik závisí iba od vôle účastníkov, respektíve súdu.⁸⁴

Súhrn procesných zásad, ktoré sme rozobrali v tejto a predchádzajúcich kapitolách tak tvoria jednotný komplex, ktorého základným ideovým cieľom je spoločensky efektívne dosiahnutie najvyššej právnej hodnoty, a to ochrany práv a právom chránených záujmov, čo dokazuje aj vývoj judikatúry súdov súdov slovenských, či európskych. Z hľadiska hospodárnosti je vhodné, keď celé konanie neprebehne, ale spor účastníkov sa skončí v rámci činnosti súdu pred začatím konania súdnym zmierom ešte pred začatím konania alebo v jeho priebehu, k čomu je predseda senátu povinný účastníkov viesť. Zmier je vlastne hmotnoprávna dohoda účastníkov konania, ktorú schvaľuje súd uznesením. V súčasnosti platí zákon o tzv. mediácii, ktorej cieľom je tiež riešiť spory účastníkov dohodou a zmierni mimo súdneho konania platný od 24. júla 2004 s účinnosťou od 1. júla 2010 (Zákon o mediácii č. 420/2004 Z. z.)⁸⁵ Spory je tiež možné riešiť pred rozhodcovskými orgánmi alebo rozhodcovskými súdmi, ktoré existujú mimo súdnej sústavy existujúcej v systéme štátnych orgánov.

⁸⁴ <http://www.iura.sk/casopis.asp?info=zsp> Dvojmesačník – Zo súdnej úraxe
<http://www.zbierka.sk/clanok/73/Nerozlucnost-spolocenstva-ucastnikov-v-konani-o-urceni-neplatnosti-dobrovolnej-drazby/default.aspx> IURA EDITION – Elektronická zbierka zákonov

⁸⁵ Uverejnené v Zbierke zákonov č. 179/2004, s. 3938.

ZÁVER

Zásady civilného procesu predstavujú, ako sme už spomenuli v úvode, základnú konštrukciu procesu samotného. Keďže ide o proces občianskoprávny, centrom pozornosti je občan, subjekt ktorý sa domáha ochrany svojho práva. Tento aspekt by sme nemali prehliadať, naopak, v záujme občanov je posilňovať inštitúty i mechanizmy, ktoré umožnia domáhať sa účinnejšej ochrany práv. Veľká väčšina sudcov aj vládnych i koalíčných politikov sa zhoduje v názore, že Slovensko je demokratický právny štát a Ústava je jeho základný dokument, ktorý to určuje a formuluje. Tvrdia, že práve oni podľa toho štát na prospech jeho občanov riadia a spravujú. Preto potreba novelizácie civilno procesného kódexu vyvolaná procesmi modernizácie slovenskej spoločnosti ako aj približovanie sa k štátom Európy a hľadanie spoločného vyjadrenia procesných inštitútov sa prejavila i v spracovanej téme tejto bakalárskej práce – Zásady občianskeho súdneho konania.

V práci sme volili tie všeobecné i odvetvové procesné zásady, ktoré pre civilný proces považujem za smerodajné. Aj keď občianske súdne konanie ako také má jeden základ, teda okrem konania sporového a nespоровého, ktorého zásady sme v práci stručne vymedzili, existujú v civilnom procese aj ďalšie druhy konaní, na ktoré sa tieto zásady uplatňujú a reflektujú, podobne aj menej obvyklé situácie, v ktorých sa odvetvové zásady civilného konania ďalej korigujú.

Cieľom tejto bakalárskej práce bolo zachytiť pozitívno právny vývoj v danej problematike a súčasne naznačiť trendy vyplývajúce predovšetkým z judikatúry Súdu. Najmä vďaka jeho právnym názorom, i keď nepredstavujú formálny prameň práva SR, ale i vďaka zodpovednej práci ÚS SR, dochádza u nás k modernizácii civilného procesu. Danú tému sme si vybrali, pretože problematika civilného súdnictva je podľa nášho názoru zaujímavá a v budúcnosti by sme sa jej tiež radi venovali aj v praktickom živote.

ZOZNAM POUŽITEJ LITERATÚRY

BAJCURA, A., et al. *Občianske procesné právo*. 1. vyd. Bratislava : MANZ a Vydavateľské oddelenie Právnickej fakulty UK v Bratislave, 1995, 313 s. ISBN 80-7160-009-1.

ČEŠKA, Z., et al. *Občianske procesné právo*. 1. vyd.. Bratislava : Obzor, 1990, 496 s. ISBN 80-215-0095-6.

FICOVÁ, S., ŠTEVČEK, M., et al. *Občianske súdne konanie*. 1. vyd. Praha : C. H. Beck, 2010, 467 s. ISBN 978-80-7400-312-7.

LAZAR, J., et al. *Základy občianskeho hmotného práva*. 2. vyd. Bratislava : IURA EDITION, 2004, 542 s. ISBN 80-89047-89.

MAZÁK, J., et al. *Základy občianskeho procesného práva*. 4. vyd. Bratislava : IURA EDITION, 2009, 929 s. ISBN 978-80-8078-275-7.

ŠTEVČEK, M., et al. *Civilné právo procesné*. 1. vyd. Bratislava : Bratislavská vysoká škola práva, 2010, 856 s. ISBN 978-80-89447-18-3.

VEVERKA, V., BOGUSZAK, J., ČAPEK, J. *Základy teorie práva a právní filozofie*. Praha : CODEX, 1996, 317 s. ISBN 80-85963-06-X.

WINTEROVÁ, A., et al. *Civilní právo procesní*. 5. aktualizované vydanie doplnené o predpisa európskeho práva. Praha : LINDE, 2008, 751 s. ISBN 978-80-7201-726-3.

ZOULÍK, F. *Soudy a soudnictví*. 1. vyd. Praha : C. H. Beck, 1995, 183 s. ISBN 80-7179-005-2.

Časopisy a monografia:

BOGUSZAK, J. *Pojetí druhy a význam právních principů*. In: Právny obzor : teoretický časopis pre otázky štátu a práva. Bratislava : Ústav štátu a práva SAV, no. 3, 2003. s. 241-246. ISSN 0032-6984.

DRGONEC, J. *Prerokovanie vecí bez zbytočných prietahov*. In: Justičná revue : teoretický časopis pre právnu prax. Bratislava : Ministerstvo spravodlivosti SR, roč. 53, no. 4, 2001. s. 426. ISSN 1335-6461.

JAROŠOVÁ, B. *Daňová kontrola a vyrúbenie dane*. In: Dane a účtovníctvo v praxi : mesačník plný informácií z oblasti daní, práva a účtovníctva. Bratislava : IURA EDITION, 2005, no. 8, 2005. s. 83-90. ISSN 1335-7034.

PRUSÁK, J. *Princípy v práve*. In: Právny obzor : teoretický časopis pre otázky štátu a práva. Bratislava : Ústav štátu a práva SAV, no. 3, 1997. s. 221-227. ISSN 0032-6984.

TELEC, I. *Právní principy a některé jiné věci*. In: Právník : teoretický časopis pro otázky státu a práva. Praha : Ústav státu a práva AV ČR, v. v. i. , no. 6, 2002. s. 622. ISSN 0231-6625 .

VACULÍKOVÁ, N. *Aplikácia práva a právne princípy*. In: Právny obzor : teoretický časopis pre otázky štátu a práva. Bratislava : Ústav štátu a práva SAV, no. 3, 2003. s. 273-276. ISSN 0032-6984.

Internetové zdroje:

MACUR, J. *Rozsudek na základě fikce uznání nároku podle ustanovení § 114b OSŘ*. In: Bulletin advokacie : teoretický časopis pre právnú prax. Česká advokátní komora [online]. c2011 [cit. 2011-10-14]. Dostupné na: <<http://www.cak.cz/pages/bulletin-jednotliva-cisla.html>>. ISSN 1210-6348.

MACUR, J. *Zájem stran na vysvětlení skutkového stavu v civilním soudním řízení*. In: Bulletin advokacie : teoretický časopis pre právnú prax. Česká advokátní komora [online]. c2011 [cit. 2011-11-19]. Dostupné na: <<http://www.cak.cz/pages/bulletin-jednotliva-cisla.html>>. ISSN 1210-6348.

VEREJNÝ OCHRANCA PRÁV. *Správa o činnosti*. [online]. c2011 [cit. 2011-12-03]. Dostupné na: <http://www.vop.gov.sk/files/File/spravy_o_cinnosti/Sprava_marec_2011.pdf>.

Právne predpisy:

Zákon č. 460/1992 Zb. Ústava SR, ústavný zákon

Zákon č. 99/1963 Zb., Občianský súdny poriadok, v znení neskorších predpisov

Zákon č. 209/1992 Zb., Európsky dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobod, v znení neskorších predpisov

Zákon č.23/1991 Zb.,Zákon ktorým sa uvádza Listina základných práv a slobôd,ústavný zákon

Zákon č. 40/1964 občiansky zákonník.

Zákon 71/1967 Zb. o správnom konaní,

Zákon č. 244/2002 Z. z. o rozhodcovskom konaní.

Zákon č. 323/1992 Zb. o notároch a notárskej činnosti v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 233/1995 Z. z. o súdnych exekútoroch a exekučnej činnosti.

Zákon č. 757/2004 Z. z. o súdoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov

Zákon č. 335/1991 Zb. o súdoch a sudcoch,

Zákon č. 586/2003 Z.z. o advokácii

Zákon č. 244/2002 Z.z. o rozhodcovskom konaní

Judikatúra:

Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky zo dňa 7. novembra 2002, sp. zn. PL ÚS SR 25/01, zverejnený v Zbierke zákonov Slovenskej republiky, čiastka 243, pod číslom 620/2002, s. 54.

Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky zo dňa 16. apríla 1997, sp. zn. I. ÚS 75/96, zverejnený v Zbierke nálezov pod č. 58/1997 a Uznesenie Ústavného súdu Slovenskej republiky zo dňa 10. marca 1996, sp. zn. I. ÚS 64/97, zverejnený v Zbierke nálezov pod č. 50/97.

Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky zo dňa 18. februára 1998, sp. zn. II. ÚS 58/1997, zverejnený v Zbierke nálezov, ročník 1998, pod číslom 21/1998, s. 128.

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

Meno autora: František Balun

Obor: Právo v podnikani

Forma štúdia: kombinovaná

Názov práce: Zásady občianskeho súdneho konania

Rok: 2012

Počet strán textu bez príloh:⁵¹

Celkový počet strán príloh:⁵⁶

Počet titulov slovenskej literatúry a prameňov:31

Počet titulov zahraničnej literatúry a prameňov:6

Počet internetových zdrojov:3

Vedúci práce: JUDr Ladislav Lekár